

**Wisconstige gedachtenissen : inhoudende t'ghene daer hem
in gheoeffent heeft den doorluchtichsten hooghgheboren
vorst ende heere, Maurits prince van Oraengien ...**

<https://hdl.handle.net/1874/40338>

SCHVLTBOVCK
IN BOVCKHOVDING
VAN COOMSCHAP OP
DE ITALIAEN-
SCHE WYSE.

		Capitael debet.	T'jaer 1600.	℥	β	8
1	0	Ianuar. Per verscheydenpartien	- - - -	514	6	0
	31	Decem. Per noten fol. 7, deur datter inde staetmaking bevonden sijn 173 ^{fl} 5 oncen, nu weerdich 7 ^{fl} t'pont, comt	- -	60	13	2
	31	Decem. Per peper fol. 7, deur datter inde staetmaking bevonden sijn 120 ^{fl} , nu weerdich 40 ^{fl} t'pont, comt	- - -	20	0	0
	31	Decem. Per Omaer de Swarte verschijnende den 4 September en 14 December 1600 fol. 9	- - - -	513	12	0
	31	Decem. Per Adriaen de Winter verschijnende dē 6 Iunius 1600 fol. 11	- - - -	150	6	0
	31	Decem. Per Pieter de Witte verschijnende den 5 Iulius 1600 fol. 11	- - - -	448	0	0
	31	Decem. Per Iacques de Somer verschijnende dē 10 October 1600 fol. 13	- - - -	54	18	6
	31	Decem. Per casse fol. 19	- - - -	1944	7	5
			Somme	3706	3	1

		Capitael credit.	T'jaer 1600.	℥	§	3
I	0	Ianuar-	Per verscheyden partijen - - - - -	2667	9	8
	31	Decem.	Per Aernout Jacobs verschijnende den 30 Junius 1600 fol.14	51	8	0
	31	Decem.	Per rekening van winst en verlies fol.18 - - -	987	5	5
			Somme	3706	3	1

		Casse debet.	T'jaer 1600.		ℒ	§	
1	0 Iannar.	Per capitael fol. 3	-	-	880	0	0
2	6 April.	Per naghelen fol. 5	-	-	114	3	1
3	31 Meye.	Per Omaer de swarte fol. 9	-	-	30	0	0
3	20 Iunius.	Per Iacques de Somer fol. 13	-	-	200	0	0
4	8 Iulius.	Per verscheyden partien	-	-	900	13	0
<i>Somme</i>					2124	16	1

		Naghelen debet.	T'jaer 1600.		℥	onc.	
1	0 Iannar.	Per capitael fol. 3	-	-	350	8	175 5 0
3	30 Meye.	Per Aernout Jacobs fol. 15	-	-	176	0	83 0 0
<i>Somme</i>					526	8	258 5 0
	31 Decem.	Per rekening van winst en verlies fol. 19 hier ghestelt by srote van desen, wesende prouffijt op naghelen	-	-			75 4 7
<i>Somme</i>					526	8	333 9 7

		Casse credit.	T'jaer 1600.		ℒ	℔	5
2	28	Februa. Per oncoften van coomschap fol. 16	-	-	-	3	0 0
2	28	Februa. Per oncoften vanden huysse fol. 16	-	-	-	3	4 0
2	31	Maerte. Per oncoften van coomschap fol. 16	-	-	-	4	2 0
2	31	Maerte. Per oncoften vanden huysse fol. 16	-	-	-	6	6 0
2	20	April. Per gimber fol. 8	-	-	-	99	5 0
2	30	April. Per oncoften van coomschap fol. 16	-	-	-	3	10 0
2	30	April. Per oncoften vanden huysse fol. 16	-	-	-	6	0 0
3	31	Meye. Per Ioos Noirof fol. 12	-	-	-	50	0 0
3	31	Meye. Per Aernout Jacobs fol. 14	-	-	-	200	0 0
3	31	Meye. Per oncoften van coomschap fol. 16	-	-	-	4	5 0
3	31	Meye. Per oncoften vanden huysse fol. 16	-	-	-	7	0 0
4	28	Iunius. Per Aernout Jacobs fol. 14	-	-	-	64	6 0
4	30	Iunius. Per oncoften van coomschap fol. 16	-	-	-	2	10 0
4	30	Iunius. Per oncoften vanden huysse fol. 16	-	-	-	5	0 0
4	16	Iulius. Per verscheyden partien	-	-	-	210	0 0
4	20	Iulius. Per Davit Roels fol. 14	-	-	-	35	4 0
					<i>Somme</i>		
					703	12	0
					Per slot van desen, en overghedraghen in debet fol. 18		
					1421	4	1
					<i>Somme</i>		
					2124	16	1
		Naghelen credit.	T'jaer 1600.		℔	onc.	
2	7	Maerte. Per Jacques de Somer fol. 12	-	-	174	14	104 18 6
2	6	April. Per casse fol. 4	-	-	175	10	114 3 1
4	4	Iulius. Per Omaer de Swarte fol. 8	-	-	176	0	114 8 0
					<i>Somme</i>		
					526	8	333 9 7

		Noten debet.	T'jaer 1600.		fl	onc.	ℒ	ß	g
1	0	Januar. Per capitael fol. 3	-	-	320	0	144	0	0
2	28	Maerte. Per Davit Roels fol. 15	-	-	238	0	95	4	0
3	30	Meye. Per Aernout Jacobs fol. 15	-	-	171	0	68	8	0
4	28	Julius. Per casse fol. 19	-	-	240	0	84	0	0
		Somme			969	0	391	2	0
	31	Decem. Per rekening van winst en verlies fol. 19, hier gestelt by sote van desen, wesende prouffijt op noten	-	-			109	7	2
		Somme			969	0	500	19	2
		Peper debet.	T'jaer 1600.						
1	0	Januar. Per capitael fol. 3	-	-	758	0	94	15	0
5	4	August. Per noten fol. 7	-	-	120	0	20	0	0
		Somme			878	0	114	15	0
	31	Decem. Per rekening van winst en verlies fol. 19, hier gestelt by sote van desen, wesende prouffijt op peper	-	-			18	19	0
		Somme			878	0	133	4	0

		Noten credit. T'jaer 1600.		fl	onc.	l	fl	fl
3	30 Meye.	Per Pieter de Witte fol. 10	- - -	558	0	334	16	0
4	4 Julius.	Per Omaer de Swarte fol. 8	- - -	171	0	85	10	0
5	4 August.	Per peper fol. 6.	- - -	66	11	20	0	0
		Somme		795	11	440	6	0
	31 Decem.	Per capitael fol. 2 deur datter inde staetmaking bevonden sijn 173 fl 5 oncen noten, nu weer- dich 7 fl i'pont, comt	- - -	173	5	60	13	2
		Somme		969	0	500	19	2
		Peper credit. T'jaer 1600.						
4	4 Julius.	Per Omaer de Swarte fol. 8	- - -	758	0	113	14	0
	31 Decem.	Per capitael fol. 2 deur datter inde staetmaking bevonden sijn 120 fl peper, nu weerdich 40 fl i'pont, comt	- - -	120	0	20	0	0
		Somme		878	0	133	14	0

		Gimber debet.	T'jaer 1600.	fl	onc.	ℓ	ß	8
1	0	Januar.	Per capitael fol. 3	-	-	1294	0	172 10 8
2	20	April.	Per casse fol. 5	-	-	794	0	99 5 0
			Somme			2088	0	271 15 8
	31	Decem.	Per rekening van winst en verlies fol. 19, hier ghestelt by stote van desen, wesende prouffijt op gimber	-	-			41 8 4
			Somme			2088	0	313 4 0
		Omaer de Swarte debet.						
								T'jaer 1600.
1	0	Januar.	Per capitael verschijnende 6 Meye 1600 fol. 3	-	-	200	0	0
4	4	Julius.	Per verscheyden partijen verschijnende 4 Sept. 1600	-	-	313	12	0
6	14	Decem.	Per Adriaen de Winter op wissel fol. 11	-	-	180	0	0
			Somme			693	12	0

		Gimber credit. Tjaer 1600.		fl	onc.	ℓ	ſ	ſ
3	30 Meye.	Per Pieter de Witte fol. 10	- - -	2088	0	313	4	0
		Omaer de Swarte credit. Tjaer 1600.						
2	12 Meye.	Per Davit Roels opt verschenen 6 Meye 1600 fol. 14	- -			150	0	0
3	31 Meye.	Per casse opt verschenen 6 Meye 1600 fol. 4	- -			30	0	0
			Somme			180	0	0
	31 Decem.	Per capitael fol. 2 hier ghestelt by stote van desen	- -			513	12	0
			Somme			693	12	0

Adriaen de Winter debet. Tjaer 1600.

			℔	ſ	⁊
1	o Januar.	Per capitael verschijnende 8 Iunius 1600 fol. 3	350	6	0
5	18 Septem.	Per verscheyden partien verschijnen de 2 maenden na sicht des Wisselbriefs	180	0	0
		<i>Somme</i>	530	6	0

Pieter de Witte debet. Tjaer 1600.

1	o Januar.	Per capitael verschijnende 20 Iunius 1600 fol. 3	360	8	0
3	30 Meye.	Per verscheyden partien verschijnende 5 Iulius 1600	648	0	0
		<i>Somme</i>	1008	8	0

			11		
Fol.		Adriaen de Winter credit. T'jaer 1600.	℔	s	d
4	8 Iulius.	Per casse opt verschenen 8 Iunius 1600 fol. 4 - - -	200	0	0
6	14 Decem.	Per Omaer de Swarte opt verschenen hier nevens fol. 8	180	0	0
		Somme	380	0	0
	31 Decem.	Per capitael fol. 2 hier ghestelt by slote van desen - -	150	6	0
		Somme	530	6	0
Pieter de Witte credit. T'jaer 1600.					
4	8 Iulius.	Per casse opt verschenen 20 Iunius 1600 fol. 4 - - -	360	8	0
4	8 Iulius.	Per casse opt verschenen 5 Iulius 1600 fol. 4 - - -	200	0	0
		Somme	560	8	0
	31 Decem.	Per capitael fol. 2 hier ghestelt by slote van desen - -	448	0	0
		Somme	1008	8	0

Iacques de Somer debet. T'jaer 1600.			ℓ	ß	8
1	0 Januar.	Per capitael verschijnende 1 Maerte 1600 fol. 3 - - -	290	5	0
2	7 Maerte.	Per naghelen verschijnende 7 Meye 1600 fol. 5 - - -	104	18	6
5	10 Sept.	Per verscheyden partijen te betalen 10 Octob. 1600 - - -	504	3	4
		<i>Somme</i>	899	6	10
Icos Noirot debet. T'aer 1600.					
3	31 Meye.	Per casse opt verschenen 7 Maerte 1600 fol. 5 - - -	50	0	0
4	16 Julius.	Per casse opt verschenen 7 Maerte 1600 fol. 5 - - -	50	0	0
		<i>Somme</i>	100	0	0

Jacques de Somer credit. T'jaer 1600.

			ℒ	ß	8
3	20 Junius.	Per casse opt verschenen 1 Maerte 1600 fol. 4	-	200	0 0
4	8 Julius.	Per casse opt verschenen 1 Maerte 1600 fol. 4	-	90	5 0
4	8 Julius.	Per casse opt verschenen 7 Meye 1600 fol. 4	-	50	0 0
5	12 Octob.	Per casse opt verschenen 10 Octobris 1600 fol. 4	-	504	3 4
		Somme		844	8 4
	31 Decem.	Per capitael fol. 2 hier ghestelt by slore van desen	-	54	18 6
		Somme		899	6 10

Ioos Noirot credit T'jaer 1600.

I	0 Januar.	Per capitael verschijnende 7 Maerte 1600 fol. 2	-	100	0 0
---	-----------	---	---	-----	-----

		Davit Roels debet.	T'jaer 1600.	ℓ	β	g
2	12 Meye.	Per Omaer de Swarte opt verschenen	2 Maert 1600 fol. 9	150	0	0
4	16 Iulius.	Per casse opt verschenen	28 Iunius 1600 fol. 5 - -	60	0	0
4	20 Iulius.	Per casse opt verschenen	28 Iunius 1600 fol. 5 - - -	35	4	0
			Somme	245	4	0
<hr/>						
		Aernout Jacobs debet.	T'jaer 1600.			
3	31 Meye.	Per casse opt verschenen	10 April 1600 fol. 5 - -	200	0	0
4	28 Iunius.	Per casse opt verschenen	10 April 1600 fol. 5 - -	64	6	0
4	16 Iulius.	Per casse opt verschenen	30 Iunius 1600 fol. 5 . -	100	0	0
5	23 Sept.	Per casse opt verschenen	21 Sept. 1600 fol. 19 - - -	1012	0	0
			Somme	1376	6	0
	31 Decem.	Per capitael fol. 3 hier ghestelt by slote van desen	- - -	51	8	0
			Somme	1427	14	0

Davit Roels credit. Tjaer 1600.

			℔	§	8
1	0 Januar.	Per capitael verschijnende 2 Maerte 1600 fol. 2	-	150	0 0
2	28 Maerte.	Per noten verschijnende 28 Junius 1600 fol. 6	-	95	4 0
		<i>Somme</i>		245	4 0

Aernout Jacobs credit. Tjaer 1600.

1	0 Januar.	Per capitael verschijnende 10 April 1600 fol. 2	-	264	6 0
3	30 Meye.	Per verscheyden partien verschijnende 30 Junius 1600	-	151	8 0
5	21 August.	Per verscheyden partien verschijnende 21 Sept. 1600	-	1012	0 0
		<i>Somme</i>		1427	14 0

		Onkosten van Coomschap debet. T'jaer 1600.				℔	ß	g
2	28 Febr.	Per casse fol. 5	-	-	-	3	0	0
2	31 Maerte.	Per casse fol. 5	-	-	-	4	2	0
2	30 April.	Per casse fol. 5	-	-	-	3	10	0
3	31 Meye.	Per casse fol. 5	-	-	-	4	5	0
4	30 Junius.	Per casse fol. 5	-	-	-	2	10	0
6	31 Decem.	Per casse fol. 19	-	-	-	40	0	0
<i>Somme.</i>						57	7	7

		Onkosten vanden huysc debet. T'jaer 1600.				℔	ß	g
2	28 Febr.	Per casse fol. 5	-	-	-	3	4	0
2	31 Maerte.	Per casse fol. 5	-	-	-	6	6	0
2	30 April.	Per casse fol. 5	-	-	-	6	0	0
3	31 Meye.	Per casse fol. 5	-	-	-	7	0	0
4	30 Junius.	Per casse fol. 5	-	-	-	5	0	0
6	31 Decem.	Per casse fol. 19	-	-	-	80	0	0
<i>Somme</i>						107	10	0

Onkosten van Coomschap credit. T'jaer 1600.

℥ ₤ ¢

31 Decem. Per rekening van winst en verlies fol. 18 hier ghestelt by sote
van desen - - - - -

57 7 0

Onkosten vanden huysse credit. T'jaer 1600.

31 Decem. Per rekening van winst en verlies fol. 18 hier ghestelt by sote
van desen - - - - -

107 10 0

		Casse debet.	T'jaer 1600.	ℓ	§	8
	20	Iulius.	Per slot van casse fol. 5, 2' welck daer in credit gebrocht was	1421	4	1
5	21	August.	Per Aernout Jacobsen fol. 15	1000	0	0
5	24	Sept.	Per rekening van winst en verlies fol. 19	1000	0	0
5	12	Octob.	Per Jacques de Somer fol. 13	504	3	4
			Somme	3925	7	5
Rekening van winst en verlies debet. 1600.						
5	18	August.	Per casse fol. 19	100	0	0
5	21	August.	Per Aernout Jacobsen fol. 15	12	0	0
	31	Decem.	Per oncoſten van coomschap fol. 17	57	7	0
	31	Decem.	Per oncoſten vanden huysse fol. 17	107	10	0
			Somme	276	17	0
	31	Decem.	Per capitael fol. 3 hier ghestelt by sloze van desen	987	5	5
			Somme	1264	2	5

		Casse credit.	Tjaer 1600.	ℒ	ß	19
4	28 Iulius.	Per noten fol. 6	- - - -	84	0	0
5	18 August.	Per rekening van winst en verlies fol. 18	- - - -	100	0	0
5	10 Sept.	Per Jacques de Somer fol. 12	- - - -	500	0	0
5	18 Sept.	Per Adriaen de Winter fol. 10	- - - -	165	0	0
5	23 Sept.	Per Aernout Jacobs fol. 14	- - - -	1012	0	0
6	31 Decem.	Per Onkosten van coomschap fol. 16	- - - -	40	0	0
6	31 Decem.	Per Onkosten vanden huysse fol. 16	- - - -	80	0	0
			<i>Somme</i>	1981	0	0
	31 Decem.	Per capitael fol. 2, hier ghestelt by sloce van desen	- -	1944	7	5
			<i>Somme</i>	3925	7	5
Rekening van winst en verlies credit 1600.						
5	10 Sept.	Per Jacques de Somer fol. 12	- - - -	4	3	4
5	18 Sept.	Per Adriaen de Winter fol. 10	- - - -	15	0	0
5	24 Sept.	Per casse fol. 18	- - - -	1000	0	0
	31 Decem.	Per winst op naghelen fol. 4	- - - -	75	4	7
	31 Decem.	Per winst op noten fol. 6	- - - -	109	7	2
	31 Decem.	Per winst op peper fol. 6	- - - -	18	19	0
	31 Decem.	Per winst op gimber fol. 8	- - - -	41	8	4
			<i>Somme</i>	1264	2	5

10	100	1000	10000	100000
20	200	2000	20000	200000
30	300	3000	30000	300000
40	400	4000	40000	400000
50	500	5000	50000	500000
60	600	6000	60000	600000
70	700	7000	70000	700000
80	800	8000	80000	800000
90	900	9000	90000	900000
100	1000	10000	100000	1000000

The following table shows the powers of 10, from 10⁰ to 10¹⁰. The powers of 10 are used in many applications, such as in the metric system, where they are used to denote units of measurement.

10 ⁰	10 ¹	10 ²	10 ³	10 ⁴	10 ⁵	10 ⁶	10 ⁷	10 ⁸	10 ⁹	10 ¹⁰
1	10	100	1000	10000	100000	1000000	10000000	100000000	1000000000	10000000000

The powers of 10 are also used in the scientific notation, where they are used to denote the magnitude of a number. For example, the number 1000 can be written as 10³, and the number 1000000 can be written as 10⁶.

The powers of 10 are also used in the metric system, where they are used to denote units of measurement. For example, the unit of length is the meter, and the units of length are denoted by the powers of 10: millimeter (10⁻³ m), centimeter (10⁻² m), decimeter (10⁻¹ m), meter (10⁰ m), decameter (10¹ m), hectometer (10² m), and kilometer (10³ m).

DE ghedaente van des bouckhoudings twee voornamelicke boucken als Iornael en Schultbouck beschreven sijnde als vooren, wy sullen nu comen totte verclaring vant derde, te weten het Memoriael, t'welckmen metter daet noodich bevint, om dinghen in te schrijven die in d'ander niet en behooren: Als by voorbeelt dat ick an ymant leende een gulden voor een uyr of een dach, t'is ghenouch daer af meteen woort ghedachtenis te houden int Memoriael, sonder die partie int Iornael te brengen, en van daer int Schultbouck hem Debiteur en casse Crediteur te maken: En t'ghelt binnen een uyr weerom ghegeven sijnde, sonder alsdan dat weerom ten Iornale te brengen, voort casse debet, en hem credit te stellen, t'welck in soo cleynen saeck te veel onnoodighe moeyte waer, met een groote somme voor langhe tijt gheleent soudet ander bescheyt hebben. Oock vallender in coophandel somwijlen partijen op voorwaerde sonder seker besluyt, daer af men eerst na ettelicke bestemde dagen bescheyt weet: Sulcx en vereyscht oock niet int Iornael noch Schultbouck te comen, maer wel int Memoriael, met prijs, menichte des goets, en ander omstandigen, op dat soo den handel voort moest gaen, bekent sy waermen an verbonden is. T'gebeurt oock dat des Coopmans dienaers in hun Meesters naem goeden coopen, vercoopen, leveren en ontfanghen, t'welck eyghentlick des Meesters handel sijnde deur hemlien uytgherecht, soo en moeten ser Debiteur noch Crediteur afghemaeckt sijn, nochtans ist somwijlen noodich daer af ghedachtenis te houden, en dat niet slechtelick, maer altemet soo, dat de selve ghedachtenis een bouckhoudersche form vereyscht, voornamelick wanneer die dienaers hun Meesters saken als Facteurs doen, ghelijck daer af hier na int seste hoofstlick breeder gheseyt sal worden. Men bevint oock wel oirboir het Memoriael t'onderscheyden in ghedachtenissen die daghelix of dickwils veranderen, en der langduerighe: Als Inventaris van juweelen, costelicken huysraet, huysen, erven, en dierghelijcke, welcke hoewelse volgende des Coopmans eerste voornemen in sijn coopmanschap of capirael niet vermengt en worden, nochtans gheraken ser wel metter tijt in, en hebben goede ghedachtenis noodich, op datter niet af verlooren en gae.

Merckt noch een ghemeen ghebruyck te sijn, datmen alle ghecochte, vercochte en gehandelde partijen in een cladbouck schrijft eermense ten Iornale stelt, om datter diewils voor het eintlick besluyt verandering valt deur verscheyden oirsaken, als ghemist te sijn in ghewicht, maet, ghetal, of rekening, voort datmen eenighe soorte van goet vermeerdert, vermindert, of uytlaet, en dierghelijcke, waer af de verschrijving en cladding int Iornael ongeschickt soude sijn. En hoewel sulck bouck int ghemeen Memoriael ghenoeemt wort, nochtans opt einde acht ghenomen sijnde, soo schijnet eygentlicker de cladde te heeten, en Memoriael t'ghene wy vooren Memoriael gheseyt hebben. In sulcke cladde schreef ick, Bouckhouder sijnde, alle partijen in form ghelijckse int Iornael comen moesten, op dattet overschrijven van woort te woort lichter en sekerder soude vallen: En hoewel t'ghemeen ghebruyck by velen, en oock by eenighe die vande Bouckhouding geschreven hebben, anders is, nochtans bevalt my dit beter, doch ick laet elck sijn goetduncken volghen.

Cassebouck is een besonder bouck vanden ontfangh ende uytgheven des ghelts, te weten ontfangh ghestelt in debet, en uytgheven of betaling in credit. Maer, mocht ymant segghen, anghesien sulcke partien int langhe gheschreven sijn int Iornael, en van daer overghestelt worden int Schultbouck, alwaerse met debet en credit commen inde posten der casse, wat ist noodich die noch eens met debet en credit een besonder cassebouck te hebben? Hier op wort gheantwoort, dat by aldien den Bouckhouder oock Cassier waer, gelijckt wel gebeurt, soo en soude sulck Cassebouck niet heel noodich wesen, ghemerckt de post der casse int Schultbouck sijn bewijs is, en dattet houden van een Cassebouck niet en soude sijn dan een selve sake tweemaal gheschreven; Men mocht oock segghen dat ghelijck sulcx inde posten van peper en gimber onnoodich is, alsoo oock inde poste van ghelt. Maer wantter in groote comptoiren over t'bewint des ghelts een besonder persoon ghestelt is, Cassier ghenoeemt, die daer af bewijs moet doen, soo vereyscht de reden dat hy sijn eyghen cassebouck hebbe, uyt het welck den Bouckhouder de partien daghelix ten Iornale stelt. Nu dan sulck Cassebouck niet eyghentlick wesende des Bouckhouders, maer des Cassiers, en alleenelick copie der poste van casse int Schultbouck, soo en hebben wy daer af, als bekent ghenouch sijnde, gheen voorbeelt ghestelt, maer met dese redenen sijn eyghenschap willen verclaren.

Angaende het Oncoftbouck, dats mede een specie van Cassebouck, maer alleenelick van oncoften, die ghemeenelick eens ter maent met een somme int cassebouck of poste van casse ghebrocht worden, en dat eensdeels contheys halven, om veel partien t'samē in eenmael over te dragen, gelijckmen hier vooren ghesien heeft: Ten anderen overmits in groote huysen over de betaling van oncoften een besonder persoon is Dispensier ghenoeemt, die daer af rekening doet totten uystersten toe, soo wel van mostaert en solferpriemen, als van dinghen die meer bedraghen, waer deur daer af een besonder bouck moet sijn.

SYN VORSTELICKE GENADE aldus hebbende beginnen te sien en verstaen wat bouckhouden was, soo sijn hem, ghelijckt menighen gebeurt, dinghen int ghedacht ghefallen die hem twijffelachtich dochten, of naerder uytlegging te vereyschen: Sulcx dat hy daer af verscheyden vraghen en questien voorwende, welcke mette antwoorden daer op gedaen, my oirboir dochten hier t'saemspreeckse wijze by ghedachtenis te stellen, om datse totte saeck des bouckhoudens schijnen te dienen.

5 HOOFTSTICK.
TSAEMSPRAECK INHOV-
dende Bouckhoudersche questien.

S. V. G. Anghesien men seght Pieter debet, Gimber debet, waerom en seghtmen niet oock ghelt debet, in plaets van casse debet? want datmen de casse anspreect om datse t'ghelt in heur te bewaren heeft, men mocht daer op segghen dat ander waren dan ghelt oock wel in cassen geleyt worden, daer af men mette selve reden soude meughen seggen casse debet. S T. Datmen seght casse debet in plaets van ghelt debet, ick en sie daer af gheen ander reden dan t'ghebruyc, t'welck soot niet en waer, ick acht datmen beter soude segghen ghelt debet: Want dat ymant mettet woort kelder wilde wijn beteyckenen, en solder feyde

seyde coorn te bedien, om dat hy int een sijn wijn, opt ander sijn coorn legt, ten soude niet lichtelick anghenomen worden, alsoo oock en soude casse voor ghelt, waert in gheen ghebruyck. S. V. G. Nadien de Cassier van t'gelt dat hy ontfangt en uytgeeft sijns Meesters Debiteur en Crediteur is, waerom en steltmen niet den naem des Cassiers debet en credit, in plaets van casse? S T. Diet soo dede souder verwarring in d'oirden der bouckhouding deur bevinden, uyt oirsaeck datter dan geen rekening of poste van gelt en soude vallē. S. V. G. Alsmen mette naem des Cassiers soo wel ghelt verstonde als mettet woort casse, soude dat niet al op een selve uytcommen? S T. By aldienmen t'ghelt mocht gheven den naem vanden Cassier dieder t'bewint af heeft, daer soude uyt volghen datmen t'peper oock de naem soude meugen gheven vanden Facteur dieder t'bewint of hadde, en soo met ander coopmanschappen, t'welck ongeschiet waer. D'oirsaeck waerom sulcx mettet stellen van casse voor ghelt gheen swaricheyt en heeft, is datmen daer, na ghemeene wijze van spreken, t'begrijpende voor t'begrepen neemt. Oock waert een duyster saeck, dat eenige menschens namen ghelt soudē beteyckenē, eenighe niet. S. V. G. Ghy segt dat wanneer des Cassiers naem ghestelt wierde, soo en souder inde bouckhouding geen rekening van ghelt vallen: Maer hier tegen mochtmen weerom antwoorden, dat alsmen de Cassens naem stelt, soo en valter dan inde bouckhouding gheen rekening van Cassier, nochtans ist hoochnoodich gheweten hoemen daer me staet, S T. Tis soo, want een van beyden ghestelt sijnde, d'ander blijfter uyt, en wort daer af besonder memorie ghehouden. S. V. G. Het schijnt nochtans een vremde sake dat vanden Cassier die sijn Meester schuldich is gheen rekening te boucke en wil vallen, soudemen met een woort niet connen segghen waer dat an schort? S T. Ick meyn datment aldus soude meughen verclaren: Een Cassier van sijn Meesters weghe ontfanghen hebbende duysent guldens, dat de Meester hier uyt aldus beslote: Die duysent guldens behooren my toe ick hebse in mijn casse: Boven dien mijn Cassier is my schuldich duysent guldens, want hy van mijnent weghe soo veel ontfanghen heeft: En volghende sulck ghestelde macete in sijn boucken casse debet van duysent guldens, en den Cassier oock debet van soo veel, dat waer openbaerlick ghemist, en het capitael van duysent guldens grooter ghestelt dant dadelick wesen soude. Hier uyt machmen verstaen dat casse debet ghestelt sijnde, waerom den Cassier boven dien gheen debet en mach ghemaect worden, niet tegenstaende hy sonder opsicht te nemen tottet eerst ghestelde, debiteur soude wesen. Noch is t'anmercken dat eenighe soorte van Cassiers te boucke connen comen, maer in wat ander ansien, t'welck dusdanich is: Wanneer eenighe Ondercassiers hebben eenen Generalen, daer sy altemael hun ghelt an leveren (gelijck in Domeine en extraordinaire Finance toegaet) t'welck den Meester niet eer en acht in casse te wesen voor dattet den Generalen Cassier en heeft, aldan meughen die Ondercassiers van hun ontfangh en betaling te boucke debet en credit ghestelt worden, doch en comter dan den naem des Generalen Cassiers niet, maer in sijn plaets casse: Sulcx dattet eintlick noch al opt eerste segghen uyt comt, te weten dat den ghenen die eygentlick Cassier is, niet te boucke en staet. S. V. G. Soo den Coopman an ymant een groot geschenck dede, als neem ick met sijn dochter ettelicke duysent guldens ten huwelicke gaef, hoe soudemen die int Iornael stellen? S T. Capitael debet per casse. S. V. G. En of hy aen een kint een suver gaef om noten te coopen, waer soude dat behooren te comen? S T. Op oncosten vanden huysē, segghende Oncosten vanden huysē debet per casse. S. V. G. Anghesien t'een en t'ander gheschenck is, alleen verschillende in me-

nichte, wat fekerheyt iffer van een middelbaer fomme hoe die commen moet? ST. T'ghene ick gheantwoort heb is alfoo metten lichtften gheleyt na de gemeene wijfe van doen, maer de meining van u VORSTELICKE GENADE tot fulcken einde ftreckende als ick nu mercke, foo fouder breeder onderscheyt en verclaring by behouven. Tiste weten dat na dien alle oncoften het capitael verminderen, oock meughen capitael ghenoeemt fijn, te weten capitael debet, en fouden int Schultbouck inde poste van capitael debet by d'ander partien meughen gheftelt worden, maer want een Coopman wil weten wat hy jaerlicx in fijn huyshouding verteert, foo maeckt hy van t'verminderende capitael dat totte huyshouding behoort een befonder rekening, brengende de fomme van dien eens t'fiaers als hy staet maeckt, of als hy fijn bouck fluyt, onder capitael debet. Dit foo fijnde, t'is kennelick dat een Coopman, die als gheseyt is een groote fomme van ettelicke duyfent guldens met fijn dochter ten huwelick gheeft, t'felve gemeenelick niet en hout voor oncoften vanden huysfe, maer voor een partie diens ghelijcke felden comt, en als verminderende capitael, dat onder capitael debet by d'ander partien gheftelt mach worden: Sgelijcx is kennelick datmen een gheschoncken fluver ghemeenlick voor oncoften vanden huysfe reket, om dat fulcx inde huyshouding dickwils te vooren comt. Doch foo ymant van ander ghevoelen waer, en verftonde de boveschreven ettelicke duyfent guldens onder de oncoften van fijn huyshouding te behooren, hy soude die foo meughen te boucke ftellen, ende en soude om de voorgaende redenen (te weten dat t'een en t'ander capitael bediet, en eintlick daer onder comt) inde sake gheen verschil by brenghen: Sulcx dat de ghemeene reghel der bouchouding hier in niet onsekers en heeft, ghelijck u VORSTELICKE GENADE voorwende, want den Coopman besloten hebbende van wat ghedaente hy fijn uytghegheven penninghen neemt te wesen, foo en valter maer een bekende stelling. Om hier af noch breeder te fpreken, t'gebeurt dat ymant coopt een Diamant, of stuck schilderie, en t'felve anfiet voor huysfract, en dat daerom neemt voor oncoften vanden huysfe, of voor verminderende capitael: Maer een ander coopt fulcx om weerom te vercoopen, en prouffijt daer an te doen, waer deur hy t'felve te boucke ftelt als ander gecochte waren, dat fijn debet en credit ghevende. Noch is te weten dat fulcke manier van twijffeling niet alleen en valt in capitael, maer in meer ander partien: Als by voorbeelt, foo Pieter an my fchuldich waer, en ick an Ian, den welcken ick bewesen heb van Pieter t'ontfanghen, Ick stel aldus: *Ian debet per Pieter*. Maer foo ick wilde nemen dat Pieter my t'ghelt ghetelt heeft, en ick t'felve gelt weerom an Ian, deur dien ick mijn boucken wil doen overcommen met die van Ian en Pieter, welke ick mercke hun met gheen assignatie te willen becommeren, oft om foodanighe oirfaeck dan alft wesen mocht, in fulckē gevalle fal ick volgende sodanich gestelde twee partien maken, d'eerfte aldus: *Casse debet per Pieter*, de tweede: *Ian debet per casse*, en fal al op een selve uytcommen. Wederom, foo ick met ymant mangheling ghedaen heb, en hem ghelevert peper voor gimber, ick stel aldus: *Gimber debet per peper*: Maer soomen wilde nemen dat ick van hem fijn gimber gecocht heb met ghereet ghelt, en hy van my het peper oock ghereet ghelt, elck tot fulckē prijs als inde mangeling verdragen wiert, men soude volgende fulck ghestelde twee partien maken, d'eerfte *Gimber debet per casse*, de tweede *Casse debet per peper*, en alles soude op een selve uytcommen: Inder vougen dat met elcke stelling het voornemen ghevolght, foo gaet de bouckhoudersche reghel in alle dese oock vast. S. V. G. Ghy hebt gheseyt dat oncoften capitael beteykenen, maer ten schijnt gheen goet onderscheyt, ghemerckt des Coopmans ghelt,

ghelt, waren, Debiteurs, en Crediteurs, oock al capitael bedien, want als blijkt int begin des Iornaels, soo bestadet capitael uyt soodanighe partien. S T. Wy hebben hier vooren gheseyt van vermeerderende of verminderende capitael, sulck sijn ontfanghen giften, winning, verlies, en dierghelijcke. S. V. G. Maer ghelt, goet, en Debiteurs vermeerderen oock het capitael, want hoe hy sulcke meer crijcht, hoe sijn capitael grooter wort, en deur Crediteurs cleender. S T. Ic heb daer af ander ghevoelen: Om t'welck by voorbeelt te verclaren, soo ick van Pieter coop een bale peper op dach, t'selve peper en vermeerdert mijn capitael niet, want ick an Pieter soo veel schuldich worde alst peper weert is: Sghelijcx en vermindert mijn capitael niet deur dat Pieter mijn Crediteur wort, wanttet soo veel mettet peper vermeerdert: Maer my een bael peper geschoncken sijnde, soo stel ick *Peper debet per capitael*, en daer me vermeerderet. S. V. G. Ick moet nu een ander vragen: De posten staen int Schulbouck met debet en credit, welck van beyden streckt tot mijn voordeel, welck tot mijn achterdeel? S T. Debet tot voordeel, want Pieter my veel schuldich wesende, dat vermeerdert mijn capitael, alsoo oock doet veel peper int packhuys, veel ghelt in casse, die al onder debet staen, maer credit doet het verkeerde. S. V. G. Iffer gheen uytneeming? S T. Ick en bedencke gheen. S. V. G. Nochtans capitael debet en schijnt tot mijn voordeel niet te strecken, noch capitael credit tot mijn achterdeel, maer heel verkeert. S T. Daer op en docht ick niet, u **VORTELICKE GENADE** heeft ghelijck, want die uytneeming valt in capitael, en in gheen ander, so ick meyne. S. V. G. Nochtans *Onkosten debet* en *Rekening van winst en verlies debet* strecken oock beyde tot achterdeel. S T. Anghesien die capitael sijn om de redenen terstont gheseyt, soo en valter gheen uytneeming dan in capitael. S. V. G. Den credit der poste van naghelen bedraecht in het Schulbouck 75 £ 4ß 78 meer dan den bebet, welke nochtans voordeel sijn, want het is prouffijt ghevallen op naghelen. S T. Men mocht daer op antwoorden dat wanneer die poste ghesloten waer (t'welck vry staet te doen als men wil, hoewel men gemeenlick tot opt einde des jaers toeft) en datmen sulck prouffijt van 75 £ 4ß 78 by flore onder debet stelde, ende in rekening van winst en verlies onder credit, inder voughen dat de poste van naghelen alsoo heur volcommentheyt hadde, soo soude dan den debet even sijn metten credit, en die voorschreven questie van voordeel inden credit niet vallen. S. V. G. Maer ewewl blijvet vast, datmen vande poste van naghelen, en alle ander daer winst en verlies op valt, niet soo volcommelick en mach segghen ghelijck van ander posten, den debet tot voordeel en credit tot nadeel te strecken. S T. Tis soo, ende heeft daer in wat uytneeming: Doch t'schijnt vast te gaen in alle poste van capitael of capitael beteyckenende, dat debet nadeel, en credit voordeel is. S. V. G. Waerom heeft dese poste van capitael meer uytneeming als al d'ander partien? S T. vuyt oorfaeck dat capitael debet, soo veel beteyckent als of de Meester seyde, ick N ben debet: Maer hoe een man self meer debiteur is, hoet meer tot sijn achterdeel streckt, en hoe meer crediteur hoe meer t'sijnen voordeele, waer deur sulcx t'verkeerde vant ander moet wesen. S. V. G. Te wijle capitael of des Meesters naem een selve beteyckent, waerom en steltmen in plaets van capitael niet des Meesters naem? want daer me en souden sulcke dinghen soo duyster niet vallen. S T. Cooplien sijn dickwils in compaignie van velen, die alt'samen een hoofdsomme hebben, en daerom behoufter van dies een gemeene naem, waer toe t'woort Capitael met geen onteden gebruyet en schijnt. Ten anderen nadien een mans rijckdom of goet dat hy in een voorghestelden handel heeft, een punt is van grooten ansien, soo vereyschet in alle bouckhouding

ding een gemeene bekende uytstekende naem, t'welck die des Meesters onder veel ander namen van menschen te boucke staende, niet bequamelick sijn en soude, maer wel t'woort capitael. S. V. G. Ghy hebt eens gheseyt als voor gemeene reghel, dat de Meester sijn selven nummermeer debet noch credit en stelt, nochtans na dien capitael en des Meesters naem een selve beteyckent, daer volght uyt dat soo dickwils hy capitael debet of credit maect, dat hy soo menichmael sijn selven stelt. ST. Ick seyde daer noch by *In alle ghehandelde partie*, op welke woorden te letten staer, want de Meester in alle gehandelde partie sijn selven debet noch credit en stelt, daer hijt doet ten sijn gheen partijen in welke hy met ymant handelt: Als wanneer hy van weggen peper hem gheschonckē, seght *Peper debet per capitael*, daer en is niemant daer hy me handelt. S. V. G. Vallender int bouckhouden gheen ander verscheydenheden dander in dese boucken ghestelt en sijn? ST. De Bouckhouders hebben noch verscheyden ghevoelen angaende de bequaemste oirden van rekening in Facturie, en Compaignie, maer want mijn ghevoelen is de selve int voorgaende Iornael en Schultbouck niet behooren ghemengt te worden, soo heb ick daer af wat int besonder gheschreven.

TSAEMSPRAECK EIND E.

6 HOOFTSTICK.

VAN REKENINGSOIRDEN
IN FACTURIE.

ALs den Coopman an sijn Faeteur sendt eenich goet of ghelt, ris een gemeen ghebruyck dat hy daer af voyage debet maect, en de goeden credit: Maer den Faeteur t'selve goet vercocht hebbende, stelt hem daer af debet, en voyage credit: Als by voorbeeld de Meester gesonden hebbende 100 balen peper an sijn Faeteur Pieter Claessens tot Dantzick, hy schrijft aldus: Voyage op Dantzick debet per peper. D'oirsaeck waerom hy den Faeteur self gheen debet en maect, is om dat hy alsdan noch gheen wesentlick Debitur en is, als sijnde het goet onderworpen de Fortuyn die op de voyage noch vallen can, sulcx dat hy t'selve voyage debet stelt. Maer den Faeteur dat peper vercocht hebbende, stelt dan op dese wijze Pieter Claessens Faeteur tot Dantzick debet per voyage: Welcke twee partijen uyt het Iornael int Schultbouck overghedregghen sijnde, soo heeft de poste van peper haer behoirlicke credit, en de poste van voyage die eerst met debet belast was, heeft haer ontlasting: En den Faeteur staet debet in sijn poste, alles, soot schijnt, na behooren. Nu hoewel dit een seer gemeen manier van doen is, nochtans en bevalse my niet, om dese redenen: Genomen dat de Meester ghecocht heeft 100 balen peper, de selve te boucke debet gestelt wesende, hy sentse als vooren gheseyt is na Dantzick an sijn Faeteur, makende daer af voyage Debitur, en peper Crediteur. Dit soo sijnde, debet en credit sal inde poste van peper evegroot wesen, t'welck beteyckent dat hy gheen peper meer en heeft, nochtans die 100 balen op wech wesende, of by sijn Faeteur legghende, behooren hem toe, soo langh tot datse vercocht sijn, of een einde nemen van sijn eyghen te wesen: Maer t'ghebeurt dat sulcke goeden jaren lanck daer ligghen sonder vercocht te worden, of ten deele vercocht sijn, ten deele niet,

niet, waer uyt blijkt in sulcke bouckhouding faute te wesen : Want te segghen datmen deur de poste des Eacteurs eyghentlick bescheyt can weten wat peper by hem vercocht is, en daer deur vindē hoe veel noch in wesen moet sijn: Hier op wort gheseyt datmen deur sulcke hinckende wijze in cleen bedrijf sich mach behelpen, maer in grooten handel daer veel verscheyden Facteurs sijn, en elck bewint heeft van veel goederen, diese oock senden soo wel an malcander, als vercoopen of verhandelen met anderen, daer schijnt sulcke oneyghentheyt beswaerlick en sorghelick te moeten vallen, want na dien de posten der goeden int Schultbouck tot dien einde staen, om deur t'verschil van debet en credit te sien watter ghebreeckt, soo en heeftmen deur soodanighe wijze t'begheerde niet sonder onnatuerlicke haspeling, ghegront op onbequame stelling.

Maer om te segghen hoe t'boveschreven na mijn ghevoelen op een vaster voet soude gheschien, soo sal ick eerst dit verclaren : Te weten datter int voorgaende Iornael en Schultbouck gheen ander debet en credit der goeden gestelt en behoort te worden dan van haer eerste incomst, en laetste uytganck, anders gheseyt partien van t'begin en t'einde des eyghendoms, want ander debet en credit tusschen beyden vallende, van wegghen sending der goeden an Facteurs, die is van ander aert, ende en wil met d'eerste soorte niet ghemengt sijn: Als by voorbeelt ymant peper coopende, hy maket vā die eerste incomste debet, en dē vercooper, soot op dach was, credit : Maer t'selve peper vercoopende, hy maket van die laetste uytganck credit, en den cooper, soot op dach was, debet. Angaende t'selve peper tusschen beyde die uystersten mocht geleverd hebben gheweest an een schipper, diet voorder behandichde an een Facteur, welke dat eintlick vercocht, hoe wel die Schipper en Facteur Debiteurs wierden, en schuldich waren t'peper by hemlien ontsaen te verantwoorden, nochtans en wil sulcke schult of oversetting van soodanighe partie, niet ghestelt sijn by d'ander partien int Iornael en Schultbouck, om de redenen vooren verclaert, waer by noch dit mach geseyt worden : Gelijk de handeling van mijn Dienaers binnens huys mijn werck is, en dat neem als self ghedaen te hebben, sonder hemlien daer af Debiteurs of Crediteurs inde voorschreven boucken te stellen, alsoo is de handeling van mijn Facteurs buytens huys mijn werck, t'welck ick neem self ghedaen te hebben, sonder hemlien daer af Debitteur of Crediteur inde voorschrevē boucken te stellen. Voort machmen noch segghen dat sending van goeden an mijn Facteur gheen handeling en is, maer alleenlick verlegging mijns goets van de een plaets tot d'ander, want hoewel het verder is dan goederen ghebrocht uyt de wijnckel inde kelder, nochtans ist in dat ansien van ghelijcke natuer, ghemerckt t'een en t'ander int verlegghen en na t'verlegghen mijn goet blijft tot dattet vercocht of vervreemt wort.

Dit verstaen sijnde, en om totte saeck te commen, ick seggh dat van al de voorschreven versendinghen der goeden gheschiet tusschen haer eerste incomst en laetste uytganck, anders gheseyt partien van t'begin en t'einde des eyghendoms, gehouden sal wordē of besonder memorie, of besonder bouckhouding, na den eysch van de grootheyt der facturie, want acht nemende op t'ghene inde daet ommegeet, soo bevintmen somwijlen in cleene dinghen, dattet ghenouch is de sake by memorie te teyckenen, sonder gheformeerde bouckhouding, welke men nochtans in grooten handel noodich verstaet. Om t'welck wat breeder te verclaren, soo staet te ghedencken dat ons de Facteurs op tweederley wijze ontmoeten, beloont en onbeloont: Beloonde sijn die voor hun bewint twee of drie meer of min ten hondert hebben, heetende de gene diens saken sy doen hun Meesters, en worden dese int ghemeen eyghentlick Facteurs genoemt. On-

beloon-

beloonde Facteurs sijn die ymants saken doen uyt vrientſchap, of om dat d'ander weerom derghelijcke voor hemlien doen, en hoewel het niet ghebruyckelick en is sulcke Facteurs te noemen, nochtans inſiende dat Facteur doender beyckent, en dat dese malcanders saken doen, en ghelijcke form van rekening vereyſſchen, ſoo heet ick die alſoo om mijn meyning beter te verclaren. Onder de ſulcke neem ick te ghebeuren dat ymant an ſijn vrient een bale peper ſendt, begheerende dat hy die wil vercoopen, en t'ghelt metten brengher weerom ſtieren, t'welck ick neem alſoo op den ſelven dach volbrocht te weſen, om datſe maer twee of drie uyren gaens van malcander en wonen: In ſulcken ghevalle ghebeuret dat ſoodanighen Facteur van die facturie niet alleenelick geen geformeert boucken houdt, maer niet een woort by memorie en ſchrijft, achtende ſulcx onnoodich te weſen in eens anders saken daer hy gantſch geen prouffijt af en heeft, en alles op ſoo corten tijt ghedaen is. Maer by aldien de betaling acht of thien dagen hadde moeten anloopen, t'mocht ſijn dat hy ſulcx by ghedachtenis op een leye teyckende, en t'ſelve weerom uytvaeghde als t'gelt ontfanghen en overghefonnen waer: Of de ſaek hem dunckende van wat meerder belanck, t'mocht ſijn dat hyder een blijvende gheſchreven memorie af hielde, doch ſonder gheformeerde bouckhouding. Maer by aldient waer een beloont Facteur, of dienaer ſijns meesters, of ymant die veel handels voor een ander uytrichte, en rekening moeft houden van veel verſcheyden Debiteurs, Crediteurs, goeden ontfanghen, ghelevert, ghecocht, en vercocht, in ſulcken gevalle ſal hy van alles meughen bouckhouden na de voorſchreven reghelen gelijk oft hem ſelf anginghe, nochtans ghedenckende daer in niet te menghen yet van t'ghene ſijn eyghen handel is: Voort ſoo dickwils alſer bequame ghelegentheyt valt om brieven an ſijn Meester over te ſchicken, ſal hy uyt ſijn lornael trecken van woort tot woort in lornaelsche form, al de partien dieder by hem voor ſijn Meester ghehandelt ſijn ſedert ſijn laetſte ſchrijven, gelijk oock by eenighe ghebruyckt wort: De Meester ſulcke papieren ontfanghen hebbende, ſalſe altemael oirdentlick by malcander vervougen, ſulcx datſe t'ſamen maken den lornael ſijns Facteurs: Of by aldien den ſelven Facteur geen bequame ſtijl van bouckhouding en hielde, de Meester mocht die overghefonnen partien na ſijn ghebruyck lornaelsche wiſe doen verſchrijven, welke in een beſonder Schultbouck overghedreghen ſijnde, ſoo ſal hy des Facteurs bouckhouding al tijt teghenwoordelick by hem hebben, en daer in ſien hoe alle saken met hem ſtaen. Nu reſt hier uyt te trecken, en in des Meesters lornael en Schultboucke brengen al de voorſchreven partien van t'begin en t'einde des eygdoms, en daer uyt te laten partien die ſulcx niet en ſijn, als alle gelt of waren by hem of by ymant van ſijnent wege gefonden an ſijn Facteur, of van hemlien ontfangen, want dat om de voorgaende redenen, niet anders en is dan des Meesters waren ghelt of saken van d'een plaets tot d'ander verlegghen.

Maer om hier af wat voorbeeld te gheven, ghenomen dat de Meester an ſijn Facteur ghefonnen hebbe 4000 pont pepers tot 30 $\frac{1}{2}$ t'pont, bedraghende 500 $\frac{1}{2}$ 0 $\frac{1}{2}$, om dat te vercoopen: Den Facteur t'ſelve peper ontfanghen hebbende, betaelt voor vracht 10 $\frac{1}{2}$ 0 $\frac{1}{2}$, vercoopt daer na tot 40 $\frac{1}{2}$ t'pont, bedraghende 666 $\frac{1}{2}$ 13 $\frac{1}{2}$ 4 $\frac{1}{2}$: En treckende daer af ſijn facturie 20 $\frac{1}{2}$ 0 $\frac{1}{2}$, ſendt an ſijn Meester de reſt 636 $\frac{1}{2}$ 13 $\frac{1}{2}$ 4 $\frac{1}{2}$: Dese dinghen by den Facteur ten lornale geſtelt, vallen daer in als volght.

29

BOVCKHOVDING.
I O R N A E L.

10 *Iannarius* Peper debet per *Meeſter*, deur van hem ontfæen om te vercoopen 4000 ℥ peper tot 30 ſ t'pont, comt - - 500 ℥ 0.0.

11 *Iannarius* *Meeſter* debet per casse deur betaelt voor vracht van ſyn peper - - - - - 10 ℥ 0.0.

24 *Iannarius* *Caffe* debet per peper, deur vercocht 4000 ℥ tot 40 ſ t'pont ghereet ghelt, comt - - - - - 666 ℥ 13.4.

De voorschreven drie partijen int volghende Schultbouck overghestelt sijnde, ghenomen dat de Facteur een slot van rekening wil maken met ſijn *Meeſter*: Tot dien einde ſiet hy int ſelve Schultbouck weſende dan van ſoodanige gheſtalt, datter in credit van d'eerſte poſte 106 ℥ 13 ſ 4 ſ meer comt dan in debet, als prouffijt op peper ghevalen. Ten tweeden overlegt hy wat hem van ſijn facturie comt. Ten derden wat penninghen hy an ſijn *Meeſter* by reſte moet ſenden: Welcke drie dingen deur t'boveſchreven Schultbouck bevonden worden te moeten vallen gelijk de volgende drie partijen deſes Iornaels uytwijſen.

25 *Iannarius* Peper debet per *Meeſter*, deur prouffijt daer op ghevallen - - - - - 166 ℥ 13.4.

25 *Iannarius* *Meeſter* debet per casse, betaelt an my ſelven de facturie van 666 ℥ 13 ſ 4 ſ teghen 3 ten 100, comt - - - 20 ℥ 0.0.

26 *Iannarius* *Meeſter* debet per casse, an hem ghesonden by ſlote van rekening - - - - - 636 ℥ 13.4.

I O R N A E L S
E I N D E.

Deſe drie laetſte partijen des Iornaels int Schultbouck oock overgeſtelt sijnde, ſoo ſalt dan van gheſtalt ſijn als volgt.

S C H V L T B O V C K.

Peper debet.	Peper credit.
10 <i>Iannarius</i> Per <i>Meeſter</i> 4000 ℥ peper - - - - - 500. 0.0.	24 <i>Iannarius</i> Per casse 4000 ℥ peper - - - - - 666. 13.4.
25 <i>Iannarius</i> Per <i>Meeſter</i> voor prouffijt - - - - - 166. 13.4.	
Somme 666. 13.4.	
Meeſter debet.	Meeſter credit.
11 <i>Iannarius</i> Per casse voor vrachts - - - - - 10. 0.0.	10 <i>Iannarius</i> Per peper - - - - - 500. 0.0.
25 <i>Iannarius</i> Per casse voor facturie - - - - - 20. 0.0.	25 <i>Iannarius</i> Per peper deur prouffijt - - - - - 166. 13.4.
26 <i>Iannarius</i> Per casse by ſlote - - - - - 636. 13.4.	
Somme 666. 13.4.	Somme 666. 13.4.

Casse

Casse debet.		Casse credit.	
24 Ianuarius Per peper vercocht ghereet	666. 13. 4.	11 Ianuarius Per Meester voor vracht	10. 0. 0.
		25 Ianuarius Per Meester voor facturie	20. 0. 0.
		26 Ianuarius Per Meester by flote	636. 13. 4.
		Somme	666. 13. 4.

SCHVLTBOVCX

E I N D E.

DVdanich dan sijnde het Iornael en Schultbouck des Facteurs, soo staet te ghedencken dat de Meester derghelijcke Iornael en Schultbouck by hem sal hebben, deur de middel hier vooren beschreven: Int selve siet hy twee saken: Ten eersten hoe hy met sijn Facteur staet: Ten anderen wat partien van t'begin en t'einde des eyghendoms uyt des Facteurs boucken ghetrocken moeten worden, en overgheselt in sijn eyghen boucken. Belanghende t'eerste, te weten hoe hy met sijn Facteur staet, hy siet inde poste van peper, dat de selve Facteur soo veel peper vercocht heeft als ontfanghen: Daerenboven watter op gewonnen is, te weten 166 ℓ 13 β 4 8 : Maer inde poste des Meesters staet voor ooghen t'ghene hem self angaet: En inde laetste poste de ghestalt der casse: In somme gefeyt, hem is kennelick dat hy van sijn Facteur in alles voldaan is. Angaende het tweede, te weten wat partien van t'begin en t'einde des eyghendoms uyt des Facteurs boucken ghetrocken moeten worden, en overgheselt in sijn eyghen boucken, hy siet dat d'eerste partie des Iornaels vanden 10 Ianuarius in sijn Iornael niet commen en moet, want daer begin noch einde des eyghendoms en is, maer alleenelick verlegging sijns goets van d'een plaets tot d'ander: Oock is hier vooren bewesen dat deur d'overfetting van sulcke partie dwaling int bouckhouden veroirsaeckt soude worden, te weten dat de poste sijns pepers soude anwijfen 4000 ponden pepers onder sijn bewint min te wesen dant eyghentlick sijn soude: De tweede partie vanden 11 Ianuarius moet inde boucken commen, want de 10 ℓ aldaer deur sijn Facteur voor vracht betaelt, namen daer me een einde van des Meesters eyghen te wesen. De derde partie vanden 24 Ianuarius moet in sijn Iornael oock commen, want de 4000 vercochte ponden peper namen een einde sijns eyghendoms, en t'ghelt uyt sijnder naem deur den Facteur daer voor ontfanghen, nam een begin van des Meesters eyghendom: En de penningen alsdoen berustende in handen van sijn uytheemischen Cassier, mocht hy noemen sijn gereet gelt, soo wel als de penningen berustende in handen van sijn binnenshuyschen Cassier: Want hoewel diens gelt den Meester gereeder is om daer me betaling te doen ter plaets daer hy woont, daer teghen is hem t'ander sijn gelt gereeder om daer me betaling te doen ter plaets daer den Facteur woont. De vierde partie en moester niet commen. De vijfde partie wesende betaling van facturie moester in commen om de redenen van derghelijcke verclaert op de tweede partie des 11 Ianuarius. De sesste partie vanden 26 Ianuarius en moester niet commen, want dat niet en was dan verlegging van t'ghelt des Meesters uyt d'een plaets in d'ander, sonder begin of einde des eyghendoms: Oock by aldienmenste ten Schultbouck overgheselt hadde, sy sou-

fy soude t'ghelt der casse van 636 L 13 S 4 d doen grooter schijnen dant inder waerheyt sijn soude.

Sulcke oversetting der partijen aldus ghedaen wesende, soo en salder deur vermenging des handels van facturie, in des Meesters boucken gheen dwaling vallen, niet meer dan deur den handel der binnenshuysliche dienaers, en sal daer benevens vandē handel der selver facturie ooc besonder claer bescheyt hebbē.

Noch is te ghedencken dat den Facteur in sijn bouckhouding van facturie, niet en moet menghen dinghen van sijn eyghen handel, noch verkeert uyt de facturie yet inde boucken van sijn eyghen handel brenghen, dan dat als begin of einde sijns eyghendoms daer in behoort: Als int voorgaende Iornael is alleenlick een partie, welcke als begin des eyghendoms in sijn eyghen bouckhouding commen moet, te weten de 20 L van facturie.

Angaende ymant dencken mocht, dat dese eenighe boveschreven partie der sending en vercooping van 4000 ponden pepers gheen form van bouckhouding en soude behouven, maer dat een slechte corte memorie daer toe genouch conde wesen, die sal weten dat wy deur dit cort voorbeelt anwijzen de gemeene form van bouckhouding welcke men in grooten handel ghebruycken mach.

Merckt noch dat dese ghemeene reghel sich van goet gherief bevint inde bouckhouding van Vorstelicke dispense, oock in dispense van Extraordinaire Finance opt stick der Amonitien en Fortificatien, waer af tusschen eerste incomst en laetste uytganck verscheyden persoonen comptabel vallen, ghelijck daer af t' sijnder plaets eyghentlicker gehandelt sal worden.

7 HOOFSTICK.

VANDE REKENINGS

oirden in Compaignie.

SOo al dē handel en t'bewint stonde alleenlick by eenen der Compaignons, de selve soude al d'ander Compaignons te boucke meughen debet en credit stellen van haer ingheleyde en uytghetrocken penninghen, gelijk ander Debiteurs en Crediteurs, sulcx dat die bouckhouding van Compaignie ghelijck soude sijn mette ghemeene sonder Compaignie. Maer elck der Compaignons handelende, soo vereyscht de saeck ander beleyt, t'welck my aldus best bevalt: Yder Compaignon sal van sijn handel bouckhouden al of hy een Facteur waer, en ansiende den Bouckhouder der gemeen Compaignie als voor Meester, en sulcken Meester al de Compaignons als voor sijn Facteurs, en daer me d'oirden ghevolght die vooren vanden Coopman en sijn Facteurs gheseyt is, men sal bycans t'begheerde hebben: Ick segh bycans om datter in Compaignie noch wat besonders valt dat sijn verclaring vereyscht: Tis kennelick dat ghelijck den meester deur de copie van sijn Facteurs bouckhouding, die hy als gheseyt is al tijt by hem heeft, weten can wat elck der selve Facteurs meer of min uytghegeven heeft dan ontsaen; Also can den Bouckhouder der gemeene Compaignie, deur de copie vande Compaignons bouckhoudingen die hy al tijt by hem heeft, weten wat elck meer of min uytghegeven heeft dan ontsaen: Doch en is hem daer me noch niet bekend de eintlicke rest, noch wat elck meer of min in handen heeft dan hy na sijn behoorlick anpart volgens t'vedrach behoort te hebben, t'welck niet openbaeren wort dan deur een gemeen slot der rekening van al de Compaignons der heele Compaignie, waer deur men weet hoe groot het

F capitael

capitael is , en wat elck voor winst en verlies toecomt. Dit eintlick slot (deur welcx behulp ick de Compaignons van ettelicke verwarde twistighe rekeningen verscheydener Compaignien met luttel moeyte vereenicht heb) is dufdanich.

8 H O O F T S T I C K .

V A N C O M P A I G N I E S L O T .

Ghenomen datter sy een Compaignie van drie Compaignons, d'eerste ghe-naemt A, de tweede B, de derde C, elck handelende, ontfanghende, uytgevende ghelt en waren, soo an malcander als an anderen: de selve tot my com-mende en begheerende te weten hoe se met malcander staen, en wat yder meer of min in handen heeft dan na t'behooren, volgende t' verdrach, ick eysch hun drie saken: Ten eersten dat elck my lever t'gene hy dadelick meer ontsaen heeft dan betaelt, of meer betaelt heeft dan ontsaen: Ten tweeden t'verschil tusschen de somme der tegenwoordighe Crediteurs, en de somme der tegenwoordighe Debiteurs met gereet gelt en goederen dieder in wesen sijn: Ten derden wat gedeelte van baet of scha yder angaet volghende t' verdrach, want hier me sal ick stracx totten uystersten seggen wat elck toecomt, sonder dattet my noodich sal sijn met groote moeyte yders handel in bouckhoudersche stijl int lange te ver-vaten, gelijk somwijlen gedaen wort. Om hier af tot voorbeelt te commen, ick neem dat my de boveschreven drie dinghen ghelevert worden als volght:

A heeft meer betaelt dan ontsaen	2000 ℔
B heeft meer ontsaen dan betaelt	4000 ℔
C heeft meer betaelt dan ontsaen	3000 ℔

Ten tweeden vande somme der teghenwoordighe Crediteurs, ghe-trocken de somme der Debiteurs met ghereet ghelt en waren, soo was de rest dat de Compaignie noch toequam 7000 ℔

Ten derden an yder der Compaignons ginck an een derdedeel van scha of baet.

My dese drie dinghen aldus overgelevert sijnde, ick stelse in form als volght:

Compaignie debet.	Compaignie credit.
Per A - - - - - 2000 ℔	Per B - - - - - 4000 ℔
Per C - - - - - 3000 ℔	Per resterende debiteurs ghereet ghelt en goederen - - - - - 7000 ℔
Somme 5000 ℔	Somme 11000 ℔
Per slot van desen t'welck de Compaignie ghewonnen heeft - - - - - 6000 ℔	
Somme 11000 ℔	

De compaignie dan ghewonnen hebbende 6000 ℔, comt yders der-dendeel 200 ℔, en daerom moet A boven sijn 2000 ℔ noch heb-ben 2000 ℔ vant prouffijt, comt t'samen 4000 ℔

En C moet hebben boven sijn 3000 ℔, noch 2000 ℔ vant prouffijt, comt t'samen 5000 ℔

Somme 9000 ℔

Maer

Maer dat de boveschreven 9000 \mathcal{L} connen effen betaelt worden mette debiteurs, ghereet ghelt en waren, blijkt aldus :

B was schuldich 4000 \mathcal{L} , daer afghetrocken sijn deel vant prouffijt bedraghende 2000 \mathcal{L} , blijft schuldich	-	-	-	-	2000 \mathcal{L}
Daer toe de restende debiteurs met ghereet ghelt en waren	-	-	-	-	<u>7000 \mathcal{L}</u>
Somme om al de boveschreven schulden te betalen	-	-	-	-	<u>9000 \mathcal{L}</u>

En is openbaer dat niemant der Compaignons hem te beclaghen en heeft, want elck sal sijn behoorlicke deel verover hebben, te weten 2000 \mathcal{L} .

Merckt noch tot een volcommen slot noodich te sijn, dat elck der Compaignons toetsae de rest van t'ghene elck seght meer betaelt te hebben dan ontsaen, of meer ontsaen dan betaelt : Maer soo sy daer in niet overcommen en conden, men soude verscheyden sloten meughen maken, voor elck der Compaignie een, seggende na die mans andienen commet aldus uyt, na defens also.

MAer om nu te segghen d'oirsaek waer deur ick quam totte voorgaende reghel, die was dusdanich : T'is ghebeurt over eenighe jaren, dattet was een Compaignie die grooten handel dreef, hebbende heur Comptoiren en Facteurs te Venege, Ausburch, Cuelen, Antwerpen, en Lonnen : De selve Compaignie scheydende, daer was een der Compaignons die in sijn rekening gheen bouckhoudersche stijl ghevolght en hadde, en daer deur totte saeck van soo swaren rekening niet veel bescheyts en wist by te brengen, dan soude hem hebben moeten ghevoughen na al t'ghene d'ander seyden. Doch ick hebr'sijnen versoucke de moeyte aenghenomen van sijn saken in bouckhoudersche form te vervatē, alles beschrijvende in een Iornael met sijn Schultbouck, welcx besluyt van d'ander toeghestaen meer tot sijnen voordeele streckte, dan t'besluyt dat hem d'ander Compaignons voorgehouden hadden : Waer me hy verblijt sijnde, soo ist daer na eens ghebeurt dat hy my aldus seyde : Tis waer dat ick my niet en verstaen an ulieder debet en credit, en dat ick wel begeer te blijven by ulieder slot, en ben blijde dattet soo verre comen is, maer daer benevens soude my na mijn plumpe manier van rekening, noch over de drie hondert guldens meer moeten toegeleyt worden dan het slot mebrengt, om dese redenen : Ghylieden seght dat my voor mijn deel vant prouffijt dat de Compaignie gheschieden heeft sulcken somme toecomt, daerom treckende al t'ghene ick voor de Compaignie uytghegheven heb bedragende in somme soo veel, van al t'gene ick ontfanghen heb bedraghende soo veel, daer soude moeten mijn deel vant prouffijt overschieten, maer daer an ghebreken noch over de drie hondert guldens, en soo veel com ick te cort : Doch ghelijck gheseyt is, ick en wilder t'hoofst niet meer over breken, noch swaricheyt maken, maer daer by laten. Nu want my docht die reden niet qualick ghegront te wesen, ick seyde breeder daer op te willen letten. Maer wantter moeyelick soude ghevallen hebben, onder soo grooten menichte van partien daer soo nau toetsicht op had genomen geweest, sulcx int wilde te soucken, my quam wat anders inde sin, en seyde by my selven aldus : Op sulcken voet als ghy daer vindt wat ghy hebbē moet, op de selve canment oock vinden van elck der Compaignons, waer deur ickt op yder alsoo ginck versoucken, want ick deur hun overgeleverde rekeningē al hadde t'gene my daer toe noodich was, bevant eintlick dat sylieden boven hun behoorlick prouffijt t'samen soo veel meer souden getrocken hebben, als desen min track : Maer om dese sake te middelen, soo wiert ick ghedronghen en beweeght te ver-

dencken de boveschreven ghemeene reghel des Compaignieslots, deur welcke bekent wiert d'oirsaeck des feyls der voornomde drie hondert guldens, sulcx dattet van d'ander Compaignons oock eintlick toegestaen wiert. Dit soo sijnde, ick docht in my selven, waer my die reghel te vooren bekent gheweest, ick en hadde niet behouft die groote moeyte te doen van die rekeningen in bouc-houdersche stijl te stellen: Doch ick ghetrooste my naderhandt weerom daer me, dat de vondt my deur sulcx bekent gheworden, te pas quam in ander ver-scheyden sloten van Compaignien, die ick daer na also af veerdichde.

De ghedaente des Iornaels en Schultboucx, mitsgaders de rekeningsoirden in facturie beschreven sijnde als vooren, soo rester nu noch te segghen vande staetmaking.

9 H O O F T S T I C K.

V A N D E S T A E T M A K I N G
O F B A L A N C E.

TIs by veel Cooplien int ghebruyck, eens t'siaers te oversien hoe winst en verlies op t'selve jaer afgheloopen heeft, t'welck sy Balance of Staetmaken noemen, men mochtet oock heeten berekening des capitaels: Tot dien einde vergarensse ghelt, waren, en debiteurs dieder in wesen sijn ter eender sijde, en crediteurs ter ander, t'verschil der sommen (alle schulden goet wesende) is hun suyver capitaal, en soo veel dat verschilt vant suyver capitaal des voorgaenden jaers, soo veel is de winst of t'verlies datse foucken. Om dese manier van doen te volghen in ons voorgestelde bouckhouding, soo neem ick voor al deur t'gedacht al of int Schultbouck noch niet beschreven en waren de sommen des debets en credits, metsgaders de resten aldaer naderhandt ghestelt by slote der posten. Dit soo sijnde ick vergaer sulcke partien als boven geseyt is, te weten van ghelt, waren, en debiteurs, sonder daer in te brengen de reste der poste des capitaels, of yet dat vermeerderende of verminderende capitaal beteyckent, als hier der posten van oncoften van coopmanschap, oncoften vanden huysse, winst en verlies, maer alleenelick die wesentlicke saken daermen ghemeenelick staet me maeckt, en dit op eenen sekeren dach, waer toe by velen den laetsten des jaers dats den 31 December ghenomen wort: En sulcx beginnende t'onderfoucken met d'eerste poste des Schultboucx van naghelen, bevinde datter gheen en sijn, als altemael vercocht wesende, sulcx dat ick die overslae, en commende totte tweede poste van noten, bevinde datter wesen moeten 173 fl 5 oncen, die ick stel tot sulcken prijs alsse teghenwoordich gaet, t'welck ick neem te wesen soose inghecocht sijn, dats tot 7 fl t'pondt, bedraghende 60 fl 13 fl 2 fl , die ick onder den debet stel, als men siet: En derghelijcke doende mette volgende posten van waren, Debiteurs, Crediteurs, en Casse, soo is de staet als volght:

S T A E T

STAET VAN MYDIERICK

Roose gemaect op den laetsten December 1600.

Staet of capitael debet.

Per Aernout Iocol's fol. 14	51. 8. 0.
Rest debet hier ghestelt by store van desen	3140. 9. 1.
Somme	3191. 17. 1.

Staet of capitael credit.

Per noten fol. 7 - 173. 11 5 onc. tot 7 1/2 i'pont, comt	60. 13. 2.
Per peper fol. 7 - 120 1/2 tot 40 1/2 i'pont, comt	20. 0. 0.
Per Omaer de Swarte fol. 9.	513. 12. 0.
Per Adriaen de VVinter fol. 11	150. 6. 0.
Per Pieter de VVitte fol. 11	448. 0. 0.
Per Jacques de Somer fol. 13	54. 18. 6.
Per casse fol. 19	1944. 7. 5.
Somme	3191. 17. 1.

Sulcx dat Debiteurs, met ghereet ghelt en waren, hier meer bedragen dan Creditours voor weerde des capitaels op den laetsten van December 1600 - - - - - 3140. 9. 1.

Maer op den laetsten December 1599, of t'begin des jaers 1600 dat een selve is, was het capitael van 2153 1/2 3 1/2 8, want treckende den debet 514 1/2 6 1/2, vandē credit 2667 1/2 9 1/2 8, blijft als voorē 2153. 3. 8.

Welcke getrocken vande 3140 1/2 9 1/2 8, blijft voor t'ghene dat ter op dit jaer veroverd is, ende in dese staet ghesocht wiert - 987. 5. 5.

STAET PROEF.

MAer om nu te sien of het boveschrevē vast gaet, so dient dit tot een proef: Ick vergaer al de resten der posten van vermeerderende of verminderende capitael, t'welck sijn de resten der posten die inde voorgaende staetmaking niet en quamen, als totte wesentlicke staet niet behoorende: Ende want de selve sijn partyen van winst en verlies voorgevallen inden tijt deser bouckhouding, dats sedert o Januarius 1600, welcke by aldienmen het bouck flote (ghelijck int volgende 10 Hoofstlick gedaē sal wordē) op rekening van winst en verlies souden commen, soo moet dan daer deur oock verovering bevonden worden van 987 1/2 5 1/2 8. Tot desen einde beghin ick het Schultbouck te overloopen van vooren aen, ende ontmoet my eerst de poste der naghelen fol. 5, waer op ick winst bevinde van 75. 4. 7. daer na ontmoeten my noten en ander goeden, als hier na volght. Doch staet noch te ghedencken, dat overschietende goeden hier berekent worden ten selven prijse als inden voorgaenden staet, om dat wy nemen haer weerde soo te wesen, wildemen in d'een en d'ander nemen den prijs verandert te sijn, men soudet oock meughen doen.

winst en verlies debet.

Per onkosten van coomschap fol. 16	57. 7. 0.
Per onkosten vanden huysē fol. 16	107. 10. 0.
Somme	164. 17. 0.

Rest credit als prouffijt o vereencommende mette voorgaende rekening hier ghestelt per solde	987. 5. 5.
Somme	1152. 2. 5.

Winst en verlies credit.

Per winst op naghelen fol. 5	75. 4. 7.
Per winst op noten fol. 7	109. 7. 2.
Per winst op peper fol. 7	18. 19. 0.
Per winst op gimber fol. 9	41. 8. 4.

Per rekening van winst en verlies (wiens poste te ghedencken is dat ten tijde deser wercking in debet alleenelic hadde twee partyen, te wete vā 100 1/2 en 12 1/2, maer in credit drie partiē als 4 1/2 3. 4. en 15 1/2 met 1000 1/2) fol. 19	907. 3. 4.
Somme	1152. 2. 5.

Nu dan het prouffijt deur dese wijze oock bevondē sijnde van 987 \mathcal{L} 5 β 5 g , als te vooren int slot des staets, soo mach dit tot proef des wercx verstrecken.

M E R C K T T E N 1.

T'is int gebruyck dat een Coopman staet makende, weeght, meet en telt tot dien einde alle goeden by hem in wesen, siende alsoo hoe t'selve overcomt met t'ghene sijn bouck anwijst, en hoewel hy ghemeenlick meer of min vindt, soo hebben wy nochtans hier vooren ghenomen bevonden te sijn alles effen uyt te commen: En niet teghenstaende sulcke heel effen uytcomst selden gebeurt, soo ist hier nochtans voorbeeltsche wijze ghenouch, want als men de menichte der goeden inden staet stelt soomense dadelick vindt, t'ghene datter ghebreekt is scha, datter te veel bevonden wort streckt tot baet, sonder dat daerom onvolcommenheyt inde bouckhouding valt.

M E R C K T T E N 2.

Van sulcke staten als de voorgaende, wort by de Cooplien jaerlicx een ghedachtenis ghemaect, sonder die (nat'ghebruyck van sommighe) int Iornael of Schultbouck te stellen, ten waer als men het gantsch bouck sluyten wil, daer wy nu af segghen sullen.

10 H O O F T S T I C K.

VANDE BOVCKSLVYTING,

en beginning der nieuwe boucken.

EEn Iornael en Schultbouck vol gheschreven sijnde, sulcx datmen ander nieuwewil beginnē, soo valter boucksluyting noodich, dat is sluyting van alle posten des Schultboucx, brenghende de overschotten int nieu bouck, en doodende het oude. Oock isser gemeenlick boucksluyting van doen wanneer des Coopmans handeling eindicht, als dat hy uyt de Coopmanschap scheyt, of overlijdt. Om nu de wijze deser sluyting te verclaren, t'is te weten dat wanneer men van wille is sulcx te doen, soo maectmen eerst staet met haer proef als vooren: Daer na brenghmen al de partyen des staets yder in haer poste des Schultboucx, en den debet of credit daer me overcommende inde poste van capitael: Als by voorbeelt, d'eerste partye indē credit des staets is van 173 fl 5 onc. noten bedraghende 60 \mathcal{L} 13 β 2 g , die stel ick int Schultbouck fol. 7 onder den credit ghelijckmen fiet, en den debet der selve partye onder capitael fol. 2 doende derghelijcke met al d'ander partyen des staets.

Doch die hier in cortheit wilde ghebruycken, mocht den heelen debet des staets bedraghende 3191 \mathcal{L} 17 β 1 g in cen partye onder capitael debet brengen, segghende aldus:

31 December Per ver scheidē partyen wesende den heelen debet des staets

3191 \mathcal{L} 17 β 1 g

Daer na com ick totte staetprouf, en brengh haer partyen yder in haer poste des Schultboucx: en den debet of credit daer me overcommende inde poste der rekening van winst en verlies: Als by voorbeelt, d'eerste partye inden debet der staetprouf is van 57 \mathcal{L} 7 β , die stel ick int Schultbouck fol. 17 onder den credit als blijft, en dē debet der selve partie onder rekening van winst en verlies fol. 18:

Doende

Doende dergelijcke met al d'ander partyen der staetprouf. Daer na sluyt ick de rekening van winst en verlies, en de rest des flots draech ick over op debet of credit des capitaels, t'welck hier is op credit, om dat sulcke rest in rekening van winst en verlies in debet viel: En hier me moet debet en credit des capitaels (sooder inde bouckhouding gheen faute en is) evegroot wesen, waer me die poste en al d'ander des heelen boucx ghesloten sijn, ghelijck hier begeert was.

D'oirfaeck en nootfakelickheyt van dese effen uytcomst des capitaels volght uyt de ghemeene reghel,

Soomen tot even dinghen doet even dinghen, haer sommen sijn even.

Want wat partyen datmen int Shultbouck overstelt, t'sijn al even dinghen gedaen tot even dinghen, daer me t'selve Schultbouck altijt in balance staet, te weten sijn heelen debet altijt even an sijn heelen credit: Als by voorbeelt, een partye van 100 L uyt het Iornael int Schultbouck overgheftelt sijnde, eerst in debet daer na in credit, soo staet het Schultbouck daer me in Balance, want debet en credit doen elck 100 L . Ende alsoo overgheftelt sijnde noch een partye van 200 L , het staet noch in balance, want den heelen debet der twee posten, sghelijcx de heelen credit der twee posten, doen elck 300 L . En alsoo overgestelt sijnde noch duysent partyen, den heelen debet moet even sijn metten heelen credit. Angaende het sluyten van posten, dat en gheeft oock gheen onevenheyt, want al t'ghene by flote in debet comt, moet weerom in een ander poste sijn credit hebben, waer uyt volght dat alle posten ghesloten wesende, uytghenomen van het capitael met winst en verlies, dattet ghene om hun sluyting in winst en verlies by flote in debet ghesfelt wiert, even moet sijn an t'ghene by den credit des capitaels moet commen, om met sijn debet evegroot te wesen.

Nu dan de poste des capitaels met al d'ander ghesloten sijnde als gheseyt is, soo salmen daer na de boveschreven partyen die op den 31 December in capitael gebrocht wierden (wesende de selve die inden boveschreven staet sijn) stellen int begin des nieuwen Iornaels als inventaris of capitael, ghelijckt quam int begin des voorgaenden ouden Iornaels, en beschrijven daer na alle daghelicksche ontmoetenden handel, en die overstellen int nieuwe Schultbouck, als te vooren int oude Schultbouck ghedaen wiert: Als by voorbeelt, des Iornaels eerste partye sal aldus sijn:

T'jaer 1601.

o *Ianuaris. Verscheyden partyen debet per capitael van my Dierick Roose 3191 L 1781 s , deur dat ick ten voornomden daghe staet van goet makende, my bevonden heb toe te behooren de navolgende partyen van ghelt, waren, en schulden: En eerst:*

Hier souden de boveschreven partyen volghen ghelijck int voorgaende Iornael fol. 1. En daer na aldus:

o *Ianuaris Capitael van my Dierick Roose debet per Aernout Jacobs, ande welcke ick my ten voornomden daghe deur de voorschreven staetmaking bevinde schuldich te sijn* - - - 51 L 8 fl 08

Dese partyen uyt het nieu Iornael int nieu Schultbouck overgestelt, en alle volgende dagelickschen handel voort daer by vervought, soo hebben dese nieuwe boucken sulcken begin en voortganck als d'eerste.

M E R C K T.

Want my oirboir gedocht heeft, en de reden te vereyffchen, den anvang der nieuwe boucken te sijne als vande voorgaende eerste oude, op dat de regel over al gemeen en lichter sy, soo heb ick inde voorgaende staet, staet prouf, en boucfluyting, alles daer na vervought, maer by ander schrijvers is een ander ghebruyck (hoewel eintlick van een selve uytcomst) welcke int boucfluyten een balance maken, die stellende int laetste des ouden Iornaels, wiens partyen sy daer na overstellen int nieu Schultbouck, formerende also een capitael, t'welck niet en comt uyt inventaris als int begin des ouden boucx, maer al anders, ghelijck in haer boucken blijkt: Als by voorbeelt in *Bartholomi de Rentergem*, wiens balance gestelt is ten einde des Schultboucx, die van daer gebrocht wort int einde des ouden Iornaels: Maer my bevalt beter daer voor te stellen een inventaris of staet int begin des nieuwen Iornaels, gelijk boven gheseyt is, op dat alsoode nieuwe boucken met sulcken oirden anvangen en voortgaen als d'ander deden, t'welck my oock claerder en bequamer gedocht heeft in bouckhouding van Domeine en Finance extraordinaire, alwaer alle jare vernieuwing valt, ghelijck daer af t' sijnder plaets breeder gheseyt sal worden. Doch is dit aldus beschreven na mijn tegenwoordich ghevoelen, sy diet anders beter bevalt, meughen hun goetduncken volghen.

Tot hier toe beschreven sijnde de Coopmans bouckhouding, soo sal ick nu totte Vorstelicke commen.

Adien SYN VORSTELICKE GENADE gecommen was ten einde der leering vande voorgaende Coopmans bouckhouding, en grondelick de sake verftont, soo hebben fijn ghedachten gheftreckt tot vervouging van derghelijcke stijl in ftof van Domeinen, sulcx dat hy my voorhielt swaricheden en voordeelen die hem dochten dat daer in soudē vallen, welcke redenē nadiensē strecken so wel tot verclaring van t'volgende, alstot beantwoording op dergelijcke vragen die ymant voorwenden of bedencken mochte, soosal ickse t'faemspraecksche wijze beschrijven, beteyckenende als vooren oock ghedaen is met S. V. G. SYN VORSTELICKE GENADE, en met ST. STEVIN.

TSAEMSPRAECK.

S. V. G. Ick verstaē nu hoemen deur de bouckhouding seer bequamelick met weynich moeyte een grooten handel in weynich gheschrifts can vervaten, en dat boven dien met een groote sekerheyt, sulcx datter niet verloren en gaet: T'selve heeft my doen dencken datmen derghelijcke in ftof van Domeinen oock soude meughen te wercke stellen: Maer verscheyden dinghen voordere overleggende, vinder soo groote swaricheden in dat ick acht niet wel meugelick te sijn de sake met vrucht te volbrengen. ST. Welcke sijn die? S. V. G. Ten eerste om het incommen van chijnsen en ander recognitien, als van verckens, gansen, hoenders, eyers en dergelijcke cleyne beufelingen, welcke den Coopman niet en ontmoeten, als onder ander rekeninghen sijn eenighe waer in ettelicke duysent chijnsen commen, onder welke (benevens eenighe grooter) sommighe van een fluver sijn, ander van een halve, ettelicke van een oirt, ja veel van een deut, daer toe noch d'ander recognitien van beesten en vruchten, denct eens hoe verre dat streckt: Nu datmen hier af elcke persoon alle jare te boucke sijn poste soude gheven, hem debiteur makende, en crediteur als hy betaelt hadde, siet wat een werck int oversetten van soo veel duysent partien steken soude, en nochtans om volcommen bouck te houden soudet moeten ghedaen sijn, wantmen het cleen om het groots wille niet en mach laten verloren gaen. ST. Ick heb dese saeck van chijnsen en recognitien oock overdocht, en die heel licht sonder swaricheyt bevonden. S. V. G. Hoe soude dat toegaen? ST. Aldus: Tis voor al te weten dat ick den Coopman in veel ontmoetende dinghen het bouckhouden angaende, gheeren tot voorbeelt ghebruyck, om dat sijn reghel vast gaet, en deur langduerighe ervaring bevesticht is: De selve als hy deur sijn dienstmaecht of dienaer coopt voor een fluver salaet, of voor een deut mostaert, sijn bouckhouder en maect de salaet en mostaert geen debet, noch den vercooper of cassie credit, maer worden sulcke incoopen als onkosten eens ter maent in een partie t'samen overghesfelt, sonder dat daerom onvolcommenheyt int bouckhouden is, ghelijck wy inde Coopmans bouckhouding ghesien hebben: En alsoo soudet in bouckhouding van Domeinen vry staen, vande somme van al die chijnsen een partie te maken: Sghelijcx oock te doen mette somme van ander recognitien, die al op ghelt gesfelt sijn, te meer dat de Rentmeesters deur sulcke penningen gheen bate en soucken, ja dickwils die laten verloren gaen, als het manen niet weerdich sijnde, en nochtans jaerlicx in ontfangh brenghen. S. V. G. Ick merck dat die voet ghevolght wesende de saeck licht soude vallen, maer daer sijn ander swaricheden: Te weten dat die van ons Rekenkamer, Tresorier en Rentmeesters, int bouckhouden onervaren sijnde, sullen

fullen segghen datse de manier van rekening alsoo op de Italiaensche wijze beschreven niet en verstaen, en dat alle besoignen die daer op daghelix moeten ghedaen sijn, hun duyfter en moeylick souden vallen, ghelijckt oock waer soude wesen. Angaende van hemlien voort te houden het bouckhouden tot dien einde te leeren, men souder me ghecken. S T. Seker ick staet toe dat dit punt seer groote iwaricheyt soude hebben, soomender niet tegen voorsien en waer, jae soo groote, dattet niet wel meughelick en soude sijn de sake tot goeden einde te brenghen. Om desen anstoot te weerstaen, men soude hemlien segghen dat elck sijn dinghen doen sal als te vooren, sonder eenighe verandering, en dat dese bouckhouding wat besonders is daer sy hemlien niet me en behouven te becommerē: Want daer me sal hem elck moetē te vredē houdē. S. V. G. Nochrans rekeninghen na bouckhoudersche stijl beschreven, soudē ander form hebben dan die na d'oude ghewoonte, in welcke ordinarij ontfangh en betaling van Debiteurs en Crediteurs alijt volcommelick in een somme ghestelt worden, daer men se in d'ander niet stucken brenghet, ghelijck ontfanck en betalinghen dadelick ghebeuren: Voort sijnder veel woorden diemen in Domeinen niet en ghebruyckt, al t'welck int hooren der selve rekeninghen verandering soude moeten me brenghen, en voor hemlien duyfter vallen. S T. Ick verstaet dat de rekeninghen ghehoort en ghedaen sullen worden teenmael als te vooren, sonder eenighe verandering, welcke ghesloten wesende, den Bouckhouder sal sien hoe dat slot mettet sijne overcomt. S. V. G. Dat sal somwijlen verschillen, waer mede my inde sin valt dat des Bouckhouders rekening diwils onvolkommen soude wesen, uyt oirsaeck dat hy alle ontfanck en uytgheven soude stellen ghelijckse hem de Penningmeesters andienen, waer teghen somwijlen veel te segghen valt, als ghedaen te hebben reparatien, vereeringen, quijtscheldinghen en dierghelijcke, sonder last, waer af gheen sekerheyt en is dan deur t' slot van hemlien overgheleverde rekeninghen. S T. Het gaet oock soo toe metten grooten Coopman, wiens Bouckhouder alle dingen van gelt, ghewicht, maet, en ander omstandighen, op schrijft ghelijck hem aenghedient wort: Maer als men met Debiteurs of Crediteurs comt tot eintlick slot van rekening, en dat men dan yet anders bevint, soo wordet afgheschreven: Twelck ghebeurt sonder eenighe onvolkommenheyt in des Coopmans bouckhouding, en alsoo salt oock in Domeinen. S. V. G. Een ander saeck moet ick noch vraghen, dat is hoemen alijt sal comen te weten wat ghelt een Penningmeester in handen heeft? S T. Men sal hem bevelen elke maent, over te senden alle partien van ontfanck en uytgheven, welcke in die maent dadelick geschiet sijn: De selve deur den Bouckhouder int Schultbouck overgestelt wesende, soo staet sijn overschot dat hy in casse moet hebben (ghelijck vanden Cassier) gheduerich voor ooghen. S. V. G. Maer of hy in sulck schrift ontfanghen penningen versweghe, hoe sal men dat weten? S T. Den Bouckhouder sal alle drie maenden (ghelijck den Bouckhouder des grooten Coopmans) staet trecken van alle schulden over den tijt verschenen, daer in den Ontfanger sijn behoerlicke vliet niet en schijnt gedaen te hebben: Hier mede sal men een Deurwaerder senden om die te innen by ghereede executie, en want de ghene die betaelt hebben geen gijfeling en willen lijden, noch hun goeden laten vereopen, soo sullen se bewijs van hun betaling doen, waer me de onrechte handeling openbaer sal sijn. S. V. G. Maer als wy alsoo self de penningen inden, en den Ontfangers ewewel hun gage betaelden, daer souden se wel me te vreden sijn. S T. anghefien hem dit alleenelick verstaet van verschenen penninghen by hemlien na t'behooren niet ghevoordert, of anders ontfanghen en versweghen, soo en souden se

soudenfer niet seer wel me te vreden sijn, maer eer dencken (ghelijck de onclare Cassiers doen) hun faute soo te verbeteren datse mochten in dienst blijven, want het is al een ander saeck ymant an te segghen en bewijzen, de somme en dach op welcke hy de versweghen penninghen ontfinck, dan int wilde sich te beclaghen sonder bewijs, t'welckmen sijn capproen laet hooren. S. V. G. Maer als ghy deur t'behulp van Deurwaerders wilt vernemen hoet mette schulden der pachters staet, men mocht segghen datmen sulcx alsoo oock wel soude connen vernemen sonder bouckhouding, ende de selve dieshalven niet noodich te wesen. S. T. Waer sulcx sonder bouckhouding te doen, t'soude over lanck int ghebruyck gheweest hebben, maer d'oirsaeck der onmeugelickheyt is dese: In de Rekenamers valt soo veel wercx, datmender ghemeenelick verachtet is: Inder vougen dat soo men de Amptlieden der selve voorleyde, van boven t'gene sy nu doen noch rekening te houden hoe elck pachter int besonder met sijn Rentmeester staet, men souder me ghecken, als gheseyt sijnde deur eenen die spreekt van saken daer hy gheen verstant af en heeft. S. V. G. Maer ghenomen dat dese dinghen alsoo te doen waren ghelijckment deur imaginatie sich inbeelt, nochtans souder uyt te verwachten staen, dat sulcke Bouckhouders me menschen sijnde oock cromme schermsprongen souden springen als d'ander, waer mede het eintlick al op den ouden voet soude gheraken. S. T. Men mocht verwachten dat de Vorsten mette Bouckhouders souden varen ghelijck de Coopliën, alwaer d'ervaring leert dat de selve Bouckhouders int ghemeen gheen schatten en vergaren, noch met ongerechticheyt in haer ampt befaemt en sijn: Angaende ymant voor een gheval mocht rekenen dattet den Cooplieden nu ter tijt met hun Bouckhouders wel gheluckt, ick ben van ander gevoelen, en meyne daer af de Bouckhouding een bekende oirsaeck te wesen, welcke de onrechtveerdighe menschen met ghewelt tot rechtveerdicheyt dringt, om de schaemte en vrees die uyt volght. S. V. G. Men mocht daer af oock d'oirsaeck achten dat de Coopliën gheduerlick toe sien, en me een ooght int seyl hebben. S. T. Dat helpt oock toe, en schijnt dattet de Vorsten een luttelken souden meughen navolgen, wanttet hemliën veel minder swaricheyt soude sijn, sweecx een uyr of twee tot deursichting der boucken te besteden, dan dickwils requesten van clagende Crediteurs te lesen, oock daghelicx sich te becommeren en t'hoofte te breken ghelijcktenighe ghebeurt, op wat wijse men bequamelicx penninghen op intrest sal lichten, en wat Landen of partijen datmen eerst vercoopen sal. S. V. G. Ick verstaet u meyning. Maer ghy hebt gheseyt datter vande voorgaende manier van doen in Domeine gantsch geë verandering vallen en soude, nochtans alle maende sulcken schrift te senden schijnt verandering te wesen. S. T. Insiende dat de Penningmeesters deur de instructie by hemliën onderteykent en besworen, ghehouden sijn staet over te senden so dicwils alst hemliën belast sal wesen, t'welckmen nu alle maende soude bevelen, soo en ghebeurter niet nieus noch teghen d'oirden: T'is oock te weten dat by sommighe in d'instructie uytdruckelick gheselt wort de maentlicke overlevering van sulcke staten. S. V. G. Noch souder in een ander saeck onraet vallen, te weten dattet een Bouckhouder niet meughelick en soude sijn alles te schrijven datter noodich valt: Want als men let op den grooten hoop der rekeninghen eens jaers van al dese Penningmeesters t'samen, men soude segghen onmeugelick te wesen dat een man alleen sulcx jaerlicx soude beschrijven, en dat noch met ghebroken partijen van ontfanck, daerse in d'ander altijt maer een en hebben. Soomen noch insiet dat ettelicke Penningmeesters hun saken self niet alleen doen en connen, maer een Clerck tot hulp houden, soo schijnet

schijnet als geseyt is dattet een Bouckhouder niet al en sal connen doen. S. T. Ick
 ben van ander vermoeden om dese redenen: Ten eersten dat elcke partie soo
 wel int Iornael als Schulbouck, seer weynich gheschrijfts sal hebben, sulcx dat
 t'ghene in d'ander rekeninghen somwijlen heele sijden vervult, hier in een re-
 ghel ghestelt sal worden, hebbende t'selve sijn anwijsing of breeder verclaring
 alst noodich valt, totte pachtcedullen of ander documenten daer af sijnde elck
 na sijn eyfch: Ten tweeden datmen al de ordinaris Debiturs en Crediteurs (die-
 men in Domeinen den ordinaris ontfanck en uytgheven noemt) al vervolgens
 in twee groote partijen soude beschrijven, t'welck in coopmanschap met sul-
 ken lichticheyt niet en valt, om datter gheen of weynich ordinaris is. Ten der-
 den dat chijnsen en ander recognitien die met veel duysent partijen veel ghe-
 schrijfts by brenghen, hier in een partie souden commen, om de redenen ter-
 stont geseyt. Ten vierden soo en souder de langhe beschrijving vande minu-
 teyren der dispense vande Hofhouding niet in commen, maer alleenelick alle
 maende in een somme (ghelijckt oock metten Coopman toegaet) t'ghene daer
 in viele. Voort soudemen benevens de Dispensiers stellen Bouckhouders van-
 de dispense diert deden in bouckhouding na de Italiaensche manier: T'welck
 niet alleenelick en soude veroirfaken oirdentlick cort bescheyt vande ghestalt
 foodanigher rekeninghen, maer oock sulcken sekerheyt vande handeling der
 Officiers, over waren der keucken, camer, escurye en jacht, als den Coopman
 deur de bouckhouding crijcht over sijn Facteurs of dienaers die hy sijn goeden
 betrouet. S. V. G. Tis kennelick datter die vercoringhen vallen souden, en
 noch meer soo men wilde, oock datmen den Bouckhouder ander hulpe by
 conde setten soot noot waer, sulcx dat ick vande meugelickheyt der sake int ge-
 heel niet en twijffel, maer ter contrarie hebbe wel by mijn selven ghedocht, de
 rekeninghen van een seer groot Lantschap, of van een machtich Monarche in
 bouckhoudersche stijl te connen ghehouden worden: Als by ghelijckenis, dat-
 ter in plaets van een Rentmeester generael waren sulcke twintich, en daer over
 een opperste Generael met een Bouckhouder, de selve soude sulcken rekening
 te houden hebben van dien oppersten Generael met sijn twintich generalen
 Rentmeesters gelijk elck der twintich Bouckhouders van sijn generael mette
 particuliere Rentmeesters onder hem: Maer t'gebiedt noch voorder streckende,
 en datter warē sulcke twintich opperste Generaels, en daer over noch een hoo-
 gher met een Bouckhouder daer benevens, en dan ghedaen als vooren, men
 verstaetter uyt meughelick te sijn alles oirdentlick te vervangen in bouckhou-
 dersche stijl, en de vruchten over al te ghenutten dieder deur veroirfaect wier-
 den. S. T. Sulcke ghedachten heb ick by my selven oock wel ghedacht, en me-
 ghelick geacht alsoo oirdentlick rekening gehouden te worden vande incomst
 des gantschen Eertbodems, soose onder eenen stonde, en nochtans elck Bouck-
 houder niet meer wercx hebbende dan hem doenlick en waer: Ick overflouch
 oock * spieghelingsche wijze by t'ghedacht noch dit: Alsmen met sulcken *Theoricé.*
 voortganck van twintich ghelijck VORSTELICKE GENADE neemt,
 quam tot een derde trap van Generael, daer souden in vallen acht duysent vier
 hondert eenentwintich Penningmeesters, te weten acht duysent particuliere
 Rentmeesters, vier hondert leeghste Generaels, twintich op de tweede trap, en
 een opperste t'welck al verre strecken soude, ghemerckt dat *Iehan Hennequin*
Au Guidon des Finances, seght t'ghetal der Tresoriers onder de Croone van
 Vranckrijck totte duysent te beloopen. S. V. G. Ick wilde dat ghy voorbeelt-
 sche wijze na u goetduncken wat bewierpt van rekening in Domeinen met
 G bouck-

bouckhouderfche stijl, om daeruyt beter te sien hoemen de sake in ernst op een seker voet mocht anlegghen. **ST. Dat wil ick gheeren doen.**

**T S A E M S P R A E C X
E I N D E.**

DE voorgaende redenen alsoo ghevallen sijnde, ick begaf my volghende de last van **SYN VORSTELICKE GENADE**, totter beschrijven eens voorbeelts van **Domeine** in Bouckhouderfche stijl na de Italiaensche wijze: **T**welck hy daer na overfien hebbende, en hem daer deuf dunckende dat alles metter daet vast genouch soude gaen, heeft me besloten voort te varen: Nam tot dien einde een ervaren Bouckhouder in coomschap, welcke den sin des selven voorbeelts verstaende, en dat dadelick volghende, heeft de form der boucken int eerste jaer wesende van 1604, op soo vasten voet gestelt, al haddet veel jaren gheduert, van welke ghedaente ick nu by voorbeeld wat verclaring sal doen.

BOVCK-

B O V C K H O V D I N G
I N D O M E I N E O P
D E I T A L I A E N -
S C H E W Y S E .

CORTBEGRYP DESER

Bouckhouding in Domeine.

Nghefien t' einde der beschrijving deser Bouckhouding
 streckt om te bevoorderen soo veel ick can, datter een ghe-
 meen dadelick ghebruyck uyt mocht volghen, en dat sulcx
 bequamelick uytgherecht can worden deur ervaren Bouck-
 houders in coomschap op de Italiaensche wyse, doch dat meni-
 ghe van hemlien hun in rekeninghen van Domeine of Fi-
 nance noyt geoeffent en hebben, nochtans daer af wat kennis
 souden behouven, om beter te verstaen de redenen der ghene daerse dies angaende
 me te handelen souden hebben, en om hun bouckhouding eyghentlick te schicken na
 den eysch van Domeine, soo heeft my oirboir ghedocht daer af wat int corte te be-
 schryven als volght: De Finance wort ghemeenelick in tween ghedeelt, te weten or-
 dinaire als Domeine, ende extraordinaire (ghelyck daer af breeder verclaring ghe-
 daen sal worden inde bepaling des volghenden 1 Hoofsticx) hebbende elck van
 dien hun Rentmeesters oft Ontfanghers over de incommende penninghen, ende hun
 Tresoriers over de uytgaende door dispensen. Maer want de bouckhouding der selve
 dispensen eenich besonder insicht heeft anders dan die der Rentmeesters en Ontfan-
 gers, so sullen wy daer af met onderscheyt schryven. Ten eersten de bouckhouding int
 ansien der voorschreven incommende penningen deur Rentmeesters, gheseyt bouck-
 houding in Domeine. Ten tweeden bouckhouding vande dispensen deur Tresoriers,
 die wy Vorstelicke dispensen noemen: En daer na vande Finance extraordinaire
 met haer dispensen. Angaende de voorschreven bouckhouding in Domeine, wel-
 ke hier eerst voorghenomen wort, die sal ick in thien Hoofsticken vervaten:

Eerst bepalende Finance met haer specien.

*Ten tweeden vande ghedaente en omstandighen der Rekenamers en Penningmee-
sters, voor soo veel als een beginnende Bouckhouder in Domeine noodich schijnt.*

Ten derden vande form der Penningmeesters rekeninghen in Domeine en Finance.

*Ten vierden van wat ghedaente en betreyckening in dese bouckhouding van Domei-
ne ghenomen wort capitael en Casier.*

Ten vijfden de manier vant Stellen der partijen int Iornael van Domeine.

Ten seften de manier der oversetting uyt het Iornael int Schultbouck van Domeine.

Ten sevenden voorbeelt van Iornael en Schultbouck in behoirlicke form beschreven.

Ten achtsten vande Staetmaking en boucksluyting in Domeine.

*Ten neghenden vande bouckhouding in Domeine met grooter bewint dan deur ee-
nen Bouckhouder can uytgherecht worden.*

*Ten thierenden: Vraghe oft oirboirder waer de Penningmeesters haer rekeninghen
ten bureele te leveren en sluyten na d'oude manier, of na stijl van bouckhouding
op de Italiaensche wyse.*

HOOFSTICK.
VANDE BEPALING DER

Finance met haer specien.

NAdien t'voornemen hier is te beschrijven de bouckhouding in Domeine en Finance, en dat de beteyckening dier woorden, als uytheems wesende, onbekent mocht sijn by eenighe der ghene die hemlien totte selve bouckhouding mochten willen begheven, soo sullen wy daer af wat verclaring doen.

Finance is finiering of opbrenging der Ghemeentens middelen tot onderhoudt der Ghemeensaeck.

Dese Finance of opbrenging wort onderscheyden in ordinaire en extraordinaire, uyt oirsaeck dat de Regierders der Ghemeenten oirboir bevinden van elck besonder rekening te houden, en dat (voornamelick in groote regierungen) in besonder collegen, elck met haer besonder Bewinthebbers, om alsoo die twee rekeninghen onvermengt te blijven, en te sien dattet ordinaris niet ongeregelt vercort of vermeerderd en worde, oock watter tottet extraordinaris eyghentlick behouft. Dese ordinaire en extraordinaire Finance wort by de Fransche Schrijvers deser stof (waer tegen wy hier na wat segghen sullen) aldus bepaelt:

Domeine is ordinaire Finance tot onderhoudt des Vorstelicken staets veroident.

In Vorstelicke regiering wort een onderhoudt sijns staets vereyscht, tot welken einde men jaerlicx officieren en nootlickheden betaelt, met een oirdentlicke jaerlicsche incomst die daer teghen gheschickt is: En desen handel wort Domeine gheheeten, diemen om haer ordinaris loop voor het ordinaris deel der Finance neemt.

De incomst der Domeine wort onderscheyden in onveranderlicke en veranderlicke partijen: Onveranderlicke, als renten en chijnsen, want hoewelse deur verbranding van Huysen, en verwoesting van Landen daerse op ghehypothequeert sijn, veranderen connē, sulcx datter min of niet af en comt, nochtans insiende haer natuerlicke eyghenschap diese hebben buyten sulck onghewalen ghewelt, soo machmense met reden onveranderlicke noemen. Veranderlicke sijn als pacht van Landen, Thienden, Visscheryen, Tollen, Molens, Huysen, en dierghelijcke, waer af de pacht of huere dickwils verandert: Noch worden onder de veranderlicke begrepen casuelle partijen, dat sijn die by ghevalle commen, als boeten, confiscatien, Zeevondt, en meer ander.

Noch is te weten dat ettelicke Vorsten vermeughen hun Domeine te vermeerderen, verminderen, of veranderen, na t'ghene sy verstaen de sake te vereyschen, als absolute Monarchen, en ander daer toe gherechticht wesende: Sommighe Vorsten sijn deur wetten verbonden de Domeine in wesen te laten, sonder het Capitael te meughen verminderen, of tot laste der ghemeente te vermeerderen: Doch ist voor elck van hemlien oirboir van Domeine en extraordinaire Finance verscheyden rekeninghen te houden: Te weten de Monarchen, om te sien wat vermeerdering of vermindering sy hun staet meugen gheven, en wat extraordinaire schattingen datter behouven. D'ander Vorsten, om te bewijsen soot noodich viel, datse hemlien in elcke ghedreghen hebben

na t'behooren: Oft anders om te betoonen dat de lasten vande Hofhouding grooter sijn dan deur de Domeinen can uytghericht worden, en dattet noodich is daer in te voor sien: Oft om te bewijlen wat verschot van penningen sy van hun eyghen patrimoniale goeden int extraordinaire voor de Gemeensaeck ghedaen hebben, om die daer naer weerom te meughen innen, welcke bewijsingen soo bequamelick niet gedaen en connen worden wanneermense alt'samen in een rekening mengt, oock soudemen dan anderen moeten toonen het ghene sy niet en behouven te weten.

Angaende het ander deel, dat bepalen sy aldus:

Extraordinaire Finance is die tot onderhoudt des crijchs opgebracht wort.

T'ghebeurt dat Landen in vrede sittende sonder crijch alleenelick jaerlicx opbrenghen haer ordinaire schattinghen, maer daer na tot crijch gerakende, soo moetender ander schattingen by commen, welcke na den eysch der nootlickheyt nu grooter dan cleender wesende, sonder reghel of oirden te houden, worden extraordinaire opbrenginghe of extraordinaire Finance ghenoeemt.

Dusdanich dan sijnde de voorschreven twee bepalinghen na de ghemeene wijze, waer teghen wy als vooren anheroert is wat segghen willen, soo sal ick dat aldus beginnen: Anghesienmen extraordinaire Finance die stelt te wesen, welcke tot onderhoudt des crijchs opgebracht wort, daer moest uyt volghen dat Landen sonder crijch gheen extraordinaire Finance of extraordinaire opbrenging van penningen hebben en souden, t'welck metter daet anders blijft, wantter tottet bouwen van Kercken, Stadthuysen, Havens, en meer ander gemeene onkosten, dickwils extraordinaire schattinghen gheschien. Ten anderen als Domeine ware het ordinaire deel der Finance tot onderhoudt des Vorstelicken staets veroirdent, het soude schijnen al oft alle ordinaris betalinghen der Ghemeensaeck totten Vorstelicken staet behoorden, sonder eenighe daer buyten te blijven: Voort alsoo by Republicquen sonder Vorst gheen eyghen Vorstelicke staet en is, het soude schijnen al of by hemlien gheen ordinaire Finance of ordinaire opbrenging en ghebeurde, alles strijdende tegen d'ervaring. Nu hoewel men hier op mocht segghen het deel voor het heel ghenomen te wesen, en datmen de sake met verscheyden redenen alsoo can staende houden, nochtans schijnet datmen ordinaire en extraordinaire Finance om twijffeling te weeren, aldus mocht bepalen:

Ordinaire Finance is daermen rekening op maect van jaerlicx en geduerlick te moeten opgebracht worden, om te betalen ordinaris nootlickheden die jaerlicx voorvallen.

Maer extraordinaire Finance die onsekerlick opgebracht wort, teghen alle nootlickheden onsekerlick overcommende.

Nemende daer na Domeine te behooren onder het ordinaire, en Crijchcosten onder het extraordinaire, al bevondemen dan benevens Domeine eenighe ander ordinaire partien gheen Domeine wesende, sghelijcx benevens Crijchcosten eenighe extraordinaire partien totten crijch niet behoorende, ten soude teghen malcander niet strijden.

Merckt noch dat t'ghene wy hier gheseyt hebben, niet en gheschiet deur geneghentheyt om my te becommen met straffing van oneyghen woorden, maer houdt veel eer daer voor, dat teghen t'boveschreven veel can te segghen vallen,

vallen, want soomen let op t'ghene dadelick ghebeurt, het bevint sich dat somwijlen extraordinaire middelen totte Domeine vervought wordē, en alst noot is ordinaire incomst der Domeine tot crijchcosten, maer acht my tottet begeerde gerocht te sijn, soomen mettet ghene voorseyt is ghenouch can verstaen de beteyckening der uytheemsche woorden Domeine en Finance.

2 HOOFTSTICK.

V A N D E G H E D A E N T E N E N

omstandighen der Rekencamers en Penningmeesters, voor soo veel als een beginnende Bouckhouder noodich schijnt.

DE boveschreven twee soorten van rekeninghen, te weten Domeine, en Finance extraordinaire, worden by de Vorsten die niet vant grootste vermeughen en sijn al in een college of camer ghehouden, alwaermen boven dien noch afveerdicht saken van Staet en Iusticie, met alles watter voorvalt: Doch sulcke camer heet ghemeenelick na t'voornaemste deel datter in gedaen wort Rekenkamer, en haer bewinthebbers Rekenmeesters of Raden vande Rekening. Maer des Heeren middelen soo vermeerderende datter noch veel Raden by commē, men bevint oirboir die te verdeelen in verscheyden collegen of camers, om in elcke oirdentlick van een besonder stof te handelen. Hier uyt comt datter in groote regierungen veel verscheyden collegen en Raden sijn, als Raedt van Domeinen, Raedt van Finance, Raedt van Staten, Raedt van Iusticie, Hooghen Raedt, Provincialen Raedt, Priveen Raet, Zee Raedt of Admiraliteyt, Crijchraet, met meer ander, die altemael deur een welgheregelde Finance haer tractement volcommelick en op behoorlicken tijt ontfanghen meughen: Worden oock ghemeenelick (uytghenomen Crijchraet) betaelt uyt de Domeine (die sekerder gaet dan extraordinaire Finance) want mense neemt onder den Vorstelicken Staet te behooren.

Na de gemeene oirden soo heeft yder Rekenkamer onder haer ettelicke particuliere Penningmeesters met een Penningmeester generael, an den welcken de particuliere haer ontfanghen penninghen leveren, commende alsoo den heelen ontfanck tot eenen, op dat den Heer begheerende te weten staet van sijn penninghen, hem by den selven terstont en bequamelick bescheyt gedaen worde, ende niet noodich en sy sulcx te vernemen by verscheyden Penningmeesters. Onder de ghemeene naem Penningmeester sorteren hier te lande drie voornamelicke specien, te weten Rentmeester, Ontfangher, en Tresorier. Rentmeester is die penninghen van Domeine versaemt, Ontfangher die penninghen vergaert van extraordinaire Finance. Hier boven is geseyt, hier te lande, om dat de Francoisen het onderscheyt van Rentmeester en Ontfanger niet en ghebruycken maer noemen die int ghemeen *Receveurs*.

Angaende de naem Tresorier, de vraghe mocht sijn waer in hy van Ontfangher verschilt? Mijn ghevoelen is dat Tresorier (na den sin soo die sake nu inde Fransche Finance ghenomen wort) op Duytsch soude meugen heeten Betaelder, als een teghenghefelde van Ontfanger, want hy betaelt des Heeren schulden mette penninghen die an hem als Schatwaerder by de Ontfanghers ghelevert worden. Maer den Ontfangher die de versaemde penninghen levert an

een Tresorier of Schatmeester, en betaelt daer mede des Heeren schulden niet: Ghelijck oock den Tresorier die niet en int als hem den Ontfanger gelt brengt, ghemerckt t'een en t'ander niet en is dan verlegging der penninghen des Heeren uyt de handē van d'een sijn Officier tot d'ander. Dē Penningmeester daer verscheyden Rentmeesters haer versaemde penninghen an leveren heet Rentmeester Generael. Den Penningmeester daer verscheyden Ontfangers haer versaemde penninghen an leveren heet Ontfanger Generael. Sommighe Rentmeesters generael en Ontfangers generael sijn oock Tresoriers, sommighe niet, te weten Tresoriers, als sy mette versaemde penninghen betalen des Heeren schulden: Maer gheen Tresoriers, als sy die gheven an eenen Ontfanger noch generaelder, ghelijckt in groote Financen ghebeurt. Sommige Tresoriers sijn generael, sommighe niet, te weten generael als sy onder hun Tresoriers hebben: Maer gheen generael als sy onder hun gheen en hebben.

De ghemeenste reghel der inning vant ghelt (niet gecollecteert sijnde) gact aldus toe: De Rentmeesters en Ontfangers verbinden hun voor een seker gage, an den Heer te betalen de penninghen der schuldenaers diemen hemlien op schrift gheeft, t'sy datse de selve krijghen of niet, uytgenomen partien welke benevens alle blijckende behoorlicke vliet by hemlien ghedaen oncrighelick sijn. Hier uyt valt jaerlicx een bequame manier van afrekening, om dat de Penningmeesters elcke partie heel in ontfanck moeten brenghen al of syse in eenmael gantsch ontfancken hadden: Sulcx dat de hoorders van dien hun niet te becommeren en hebben mette ghesplitste brockelinghen ghelijcke gemeenelick vande schuldenaers incommē, noch oock met qua betaling, om dat den Penningmeester daer voor staet: Maer weerom daer teghen heeft tot noch toe soo grooten swaricheyt ghehad, te connen bewijzen de Penningmeesters de boveschreven behoorlicke vliet niet ghedaen te hebben, datment al op hun segghen heeft laten ancommen, uyt oirsaeck vande groote menichte der partien des ontfanck, van welcker gheslaltmen tot noch toeghemcent heeft onmeughelick te sijn den Heer van elck int besonder soo nauwe kennis te connen krijghen als soodanighe saeck vereyscht, gemerckt het groot werck t'welck sonder dat inde Rekenamers valt: Maer ghebruyckt sijnde de bouckhouding op de Italiaensche wijze, ghelijck wy daer af voorbeelt sullen gheven, soo ist anders daer me ghestelt, en alles sonder swaricheyt.

3 HOOFSTICK.

V A N D E F O R M D E R P E N N I N G -

meesters rekeningen in Domeine en

Finance extraordinaire.

TIs te weten datmen hier niet en schrijft op d'een sijde debet, op d'ander credit, als inde Italiaensche bouckhouding, maer eerst den heelen ontfanck al vervolgens soo verre die streckt, daer in onderscheyt makende vande verscheydenheden der cappitelen dieder vallen, als neem ick inde rekening eens Rentmeesters alle landpachten beschreven sijnde, en willende commen tot thien- de pacht men stelt een nieu opschrift aldus:

A N D E R O N T F A N C K

V A N T H I E N D E.

En wort den ontfanck dickwils onderscheyden in ordinaris en extraordinaris; Den ordinaris is als van renten, chijnsen, landthuer, en diergelijcke die jaerlicx

weerom

weerom soo ghebeuren, dat de posten der voorgaende jaren, dienen tot onder-richting of voorbeeld der volghende jaren. Extraordinaris ontfanck is die onsekerlick in comt, als boeten Zeevondt, mer soodanige ander, want hoewel de opschriften der cappitelen alle jare oirdentlick vervolghen, nochtans soo en dienen de partijen daer in begrepen, niet tot voorbeeld van sulcke partijen der volghende jaren, ghelijck inde voorschreven ordinaris ontfanck. Meret noch dat hoewel den ontfanck verdeelt is in verscheyden cappitelen elck van een besonder specie, soo ghebeuret nochtans dickwils datter veel partijen voorvallen welcke onder gheen van al die cappitelen eygentlick en behooren, ofte selden commen om cappitelen daer af te maken, sulcx datmen soodanighe ten einde van yder ontfanck vergaert onder een cappitel gheseyt *Extraordinairen*, daermen by verstaet partijen die niet en behooren onder eenighe der ordinaris cappitelen in dien ontfanck begrepen. Na den heelen ontfanck volghet de heele uytgaef met derghelijcke onderscheyt. Merckt noch als voor ghemeene reghel onderhouden te worden, dat den ordinaris ontfanck en uytgaef van yder rekening jaerlicx ghestelt wort t'een jaer alst ander (uytghenomen als somwijlen inde Domeinen self vermeerdering, vermindering, of verandering valt) en dat niet alleen int vervolgh der partijen, maer oock in yder partie mettet selve vervolgh der woorden, alleen veranderende de veranderlicke, als daert noodich valt naem des pachters, prijs des pachts met dierghelijcke, en dat tot desen einde: T'is t'gebruyck datmen int hooren van sulcke rekening, nevens de selve neemt noch een oude des voorgangen jaers, met wiens ordinaris partijen d'ander ordinaris partijen overcommēde, men is verskert datter de behoorlicke partijen al sijn, en an t'inhoudt van dien niet vergheten en is, t'welck soo licht niet en soude vallen, alsmender de boveschreven ghelijckheyt der partie en selfheyt der woorden niet in vervolgh en hadde, want al warensē teenmael van een selve beteyckening, soo vallet nochtans voor de hoorders moeyelick sulcx te moeten ondersoucken om verskert te sijn. Merckt noch dat al en hadde den Rendant niet ontfanghen noch betaelt het ordinaris daer hy last af heeft, soo stelt hy hem ewel sulcx volcommelick ontfanghen en betaelt te hebben. Dese ghelijckheyt slaetmen soo nau gade, datmen van ordinaris partijen daer dat jaer gantsch niet af in ghecommen en is, ewel t'gheschrift stelt, ten laetsten daer by voughende eenighe woorden als dese: Doch want dit laer hier af niet ghecommen en is om sulcke en sulcke redenen, soo wort dit hier alleenlick ghestelt by memorie. D'oirsaek soodanigher manier van doen is, dat by aldien sulcx niet en stonde in dese rekening, welcke dienen sal tot onderrichting der rekening des volghenden jaers, waer in vande selve partie misschien wat sal inghecommen sijn, soo soude dat schijnbaerlick meughen vergheten worden. Voort sooden Rendant om der huerlinghen overdracht van pacht, of deyling van ghepachte landen en dierghelijcke, in sijn rekening splitsing maect, als van morghentalen, sommen, pachters, of sulcx alst wesen mocht, t'is al teghen de reghel, veroirfakende benevens meerder moeyte der hoorders, noch onsekerheyt int besluyt: Sulcx datmen in sommige rekenamers, rekeningen met te veel onghelijckheyt den Rendant ongesloten weerom levert, hem belastende die na behoorlicke stijl te verbeteren.

Tot hier toe is verclaert t'ghene my oirboir docht als begin voor een Bouckhouder in Coopmanschap na de Italiaensche wijze, welcke van rekening in Domeine gheen kennishebende, nochtans hem in bouckhouding der selve meent te oeffenen: T'is wel waer datmen hier noch soude meughen segghen hoe de gheformeerde Rekenamers hebben haer Officiers, als een President,
Reken-

Rekenmeesters, Auditeurs, Correcteurs, Greffier, Clercken, en Deurwaerders, voort wat yders ampt is, hoe de rekeninghen ghehoort, gheexamineert, gheappostilleert, swaricheden ghedecideert, en betalinghen gheattesteert worden, metsgaders de wijze vant sluyten, en ander omstandighen dies angaende. Maer want dat wijder streckt dan hier mijn voornemen was, soo meughen sy dieder breeder wetenschap af begheeren, lesen gheschreven ordonnancien en instructien van Rekencamers diese krijghen connen, of anders gedruete boucken daer af uytgaende: Eenighe der selve my ter handt ghecommen sijn dusdanich:

Guidon general des Finances.

Annotations sur le Guidon general des Finances.

Receuil des Finances.

Traicte des tailles.

Le 12 Livre de Code Henri.

Le vestige des Finances descrit au Tresor de la Chancellerie.

Om nu totte saeck te commen soo sal ick voor al dit verclaren:

4 H O O F T S T I C K .

V A N W A T G H E D A E N T E E N *beteyckening in dese bouckhouding van Domeine ghenomen voort Capitael en Casfier.*

TIs te weten dat ick hier int ghemeen opsicht ghenomen heb totte Coopmans beproufde wijze van bouckhouding, en bevindende dat hy sijn Iornael begint met capitael, ghelijckmen hier vooren siet, luydende d'eerste partie aldus: Verscheyden partijen debet per capitael: Maer de tweede Capitael debet per verscheyden partijen: En ick dit willende navolghen, heb overdocht wat partijen hier des Vorsts Capitael sullen maken, en lettende opt voornemē, te weten dat wy trachten na jaerlicksche rekeninghen deur welcke wy geduerlick willen weten hoe alle cassen der Penningmeesters ghestelt sijn, soo heb ick hier voor capitael ghenomen i'ghereet ghelt datter by den Tresorier in casse moet sijn, met alle teghenwoordighe schulden: En voor capitael debet, alle Crediteurs, even gelijk den Coopman daer toe oock neemt ghereet ghelt met Debiteurs en Crediteurs. Doch is te weten dat wy in dit capitael vant eerste jaer niet berekent en hebben silverwerck, juweelen, en ander meublen, noch oock het capitael of weerde der landen en saken daer jaerlicksche incomst op ghegront is, uyt oirsaeck dat ons sulcx niet voorderlick en soude sijn totte kennis vande boveschreven ghestalt der cassen. Maer by aldien daer na renten gecocht of vercocht wierden, anghesienmen den cooper of vercooper daer af te boucke Debiteur of Crediteur soude stellen, soo volght daer uyt soodanighe hoofdsommen int capitael des begins der ander boucken van ander laren te moeten commen.

Angaende ymant mocht segghen dat de voorschreven weerde der landen en saken daer de jaerlicksche incomst op ghegront is, voort silverwerck juweelen en ander roerende goeden oock ware deelen van het recht capitael sijn, dat mach oock soo ghenomen worden, maer niet int ansien vant boveschreven daer wy na trachten: Want ghelijck den Coopman een ander besonder insien heeft

heeft op sijn capitael in eenighe compaignie, dan op sijn ander capitael dat hyder buyten heeft, alsoo wy oock hier in stof van Domeine.

Merckt noch dat ick gheen goeden noch Creditours van weghen de dispense in wesen, hier in capitael en brengh: 'T is wel waer dat ymant mocht segghen, by aldien den Tresorier al die Creditours betaelde, en die ghecochte goeden niet betaelt en hadde, dat sulcx verandering soude veroirsaken in sijn casse, en vervolghens int capitael van Domeine, deur dien de casse daer in ghebrocht wort, en daerom de reden te vereyfchen de selve schulden en goeden in dit capitael te stellen: Maer d'oirsaeck waerom sulcx ghelaten wort is dese: Te weten dat vande dispense soo wy hier na segghen sullen, een besonder bouckhouding is, waer in de reden meer vereyscht sulck capitael te brenghen dan in Domeine, om de rekeninghens wille diemmen daer houdt met Creditours, welke inde rekening van Domeine niet en commen: Doch is te weten datmen int staermaken het capitael der dispense, vervoughen sal by t'capitael van Domeine, om de verandering des capitaels int gheheel op dat jaer volcommelick te sien, ghelijck daer af inde volghende staermaking breeder geseyt sal worden.

Belanghende Cassier, om hier in den Coopman te volghen, soo nemen wy in die plaets den Tresorier, welke ghelijck des Coopmans Cassier te boucke debet noch credit en staet, maer wel de casse, om de redenen van dies vooren verhaelt. Angaende ymant dencken mocht de particuliere Rentmeesters altemael Cassiers des Vorsts te wesen, soowel als haer Generael den Tresorier, en datmen daerom in plaets van hemlien namen behoort casse te stellen, ghelijck vanden Tresorier ghedaen wort. Hier op is int ghemeen gheantwoort in het 3 Hoofstuck des Coopmans bouckhouding.

Om nu totte saeck te come, soo is te weten dat ick dit voorbeeld der bouckhouding in Domeine cort sal maken, nemende onder eenen Tresorier alleenelick drie Rentmeesterschappen, als van Nieustadt, Hooghenhuysse en Swanenborch, stellende voort in elck Rentmeesterschap soo weynich partijen als my tot verclaring des voornemens ghenouch dunckt.

5 HOOFTSTICK.

DE MANIER VANT STEL-

len der partijen int *Jornael van Domeine.*

VOor al is te weten dat wy om de dadelicke bouckhouding der Domeinen van SYN VORSTELICKE GHENADE des eersten jaers an te vanghen, en t'capitael te reformeren, ons niet en hebben willen antrecken de verachterde Pachters en ander Schuldnaers, noch die te boucke Debiteurs stellen, t'welck met een groote menichte van oude quade schuldē en onseker partijen, een groote moeyte gheweest waer van luttel voordeels, maer men heeft om sulcx te schuwen (t'welck schijnt dat voor ghemeene reghel soude meugen ghevolgt worden by de ghene die derghelijcke bouckhouding anvanghen) doen rekening sluyten den Tresorier met al de Rentmeesters, tot op den laetsten dach des jaers, t'welck was den 31 December 1603, makende elck van hemlien Debitteur van t'ghene hy by flote schuldich bleef, doch latende yghelick in sijn gheheel angaende hun pretensien van bancquerouten met quade schulden hemlien niet angaende, en alles watter wesen mocht, waer af men corts daer na een einde maecte, en t'ghene hemlien daer af quam, wiert op hun credit ghebrocht: En hier me waren de verachterde Debiteurs daermen

me an-

me anvinck weynich in ghetale, sonder verachterde pachters. Maer inden anvang des Iornaels vant tweede jaer, wierden ghebrocht al de verachterde Debitours des eersten jaers, en inden anvang der Iornalen van elck der volgende jaren, altijd de verachterde schulden van al de voorgaende. Nu dan den anvang vant Iornael des eersten jaers, dit verschil hebbende vant Iornael der ander jaren, en dattet in bedencken stont welke wijze van beyden men hier tot voorbeeld oirboirlicxt mocht nemen, soo heb ick vercoren de manier vallende int tweede jaer, en ander volghende, te weten daer de verachterde pachters Debitours in comen, om dat die wijze jaerlicx gevolght moet worden, en dat d'ander maer eens ontmoetende, ghenouch verstaen schijnt deur i'ghene boven gheseyt is. Sulcx dat inde beschrijving van des folgenden Iornaels eerste partie aldus beginnende: Verscheyden partijen debet per Capitael, en anvangende metter Rentmeesterschap generael, soo worden eerst ghestelt de verachterde Debitours der voorgaende jaren: Daer na de Ordinaris Debitours des teghenwoordich jaers sorterende onder i'selve Rentmeesterschap generael: Hier achter volght het Rentmeesterschap van Nieuwstadt, daer na van Hooghenhuysse: Ten derden van Swanenborch, in yder van welke oock eerst comen de verachterde Debitours der voorgaende jaren, daer na de ordinaris Debitours des teghenwoordich jaers, als blijkt int selve Iornael.

Merct noch dat hoewel de Rentmeesters volghende haer instructie, moeten verantwoordt voor alle schulden, en dat met heele onghebroken partijen der ordinaris Debitours en Creditours, nochtans letende opt einde, namelick dat wy gheduerlick willen weten wat ghelt sy in casse moeten hebben, soo ansien wy de saeck hier op sijn Cassiersche by den Coopman (alwaer sulck verbant niet en valt) hemlien niet meer Debitour noch Creditour makende, dan van datse dadelick ontfanghen en betalen, blijvende daerentusschen i'verbant in sijn gheheel.

Dese eerste groote partie des Iornaels beschreven sijnde, soo volght de tweede der Creditours aldus anvanghende: Capitael debet per verscheyden partijen, alwaer de verachterde Creditours in elck Rentmeesterschap oock altijd vooren comen, daer na die des loopenden jaers.

Voort is te weten dat de Rentmeesterschappen in elcke der boveschreven twee groote partijen, met sulcken vervolgh ghestelt worden gelijckse staen inde generale rekeninghen van Domeine deur den Tresorier ten bureele ghelevert: Boven dien sijn de partijen in elck Rentmeesterschap hier met sulcken oirden, als in der Rentmeesters bureelsche rekeninghen: Dat is, ghelijck in des Tresoriers generale rekening eerst comt het Rentmeesterschap van Nieuwstadt, daer na Hooghenhuysse en Swanenborch, alsoo comt hier oock eerst Nieuwstadt, daer na Hooghenhuysse en Swanenborch, met ghelijcke oirden. Boven dien ghelijck inde particuliere rekening des Rentmeesterschaps van Nieuwstadt, eerst comt Landtpachten, ende inde selve voor al t'eerste parceel, daer na het tweede, alsoo oock hier, en dit om dat dese bouckhouding op de Italiaensche wijze, mette bureelsche te gherievigher overcomming soude hebben.

Noch is te weten dat de opschriften der Rentmeesterschappen ghestelt sijn met groote uytstekende capitale letters, om daer deur te sien waer de partijen van yder Rentmeesterschap haer begin hebben, int welck noch seker oirden gageslagen wort van dese ghedaente: T'is te weten dat de opschriften der Rentmeesterschappen inde boveschreven twee eerste groote capitale partijen tweemaal comen, eerst van weghen de voorschreven Debitours, daer na van weghen de Creditours: Nu op dat als mē het Iornael open slaende een van dese opschriften

schriften fiet, altijd bekent sy in welck der voorschreven twee gedeelten datmen is, soo sijn die capitale letters van tweederley form, d'eerste recht staende, d'ander scheef, in welcke plaets yder sulcke verscheydenheyt mocht ghebruycken als hem goet docht: Hier me can de ghene die dickwils int bouck fiet, en t'volgh der Rentmeesterschappen int hoofst heeft, gherievelicker vinden alle noodighe personen of saken dan deur den A, B, C, diemen daerbenevens alst noot is noch ghebruyckt.

Merck noch dat in desen Iornael des jaers 1606, de verachterde Debiteurs en Crediteurs alleenlick ghetrocken sijn uyt de sloten des Schultboucx vant jaer 1604, t'welck na de ghemeene wijze behoort te wesen uyt de sloten des naest voorgaenden jaers 1605, wiens resterende Debiteuren hier niet vermeld en sijn, waer deur oock de Rentmeesters soo wel generael (die onder casse verstaen wort) als particulier, by dese Debiteuren niet en commen, om dat wy nemen haer sloten van over een jaer dats 1604 voldaan te wesen, en alleen schullich te blijven int naest voorgaende jaer 1605, wiens Debiteurs noch Crediteurs als geseyt is hier niet beschreven en worden. D'oirsaeck waerom ick acht sulcx voor ghemeene reghel in bouckhouding van Domeine vereyscht te wesen, sal verclaert worden in 8 Hoofstlick.

Nadienmen de verpachtinghen van Thienden int begin des jaers niet en doet, maer vijft ses maenden daer na, soo sijn pachters en prijsen der pachten dan onbekent, waer deur sulcke partijen int begin des jaers niet connende met d'ander volcommelick ten Iornale ghebrocht worden, soo steltmen alleenlick gheschrift, sonder namen der pachters en prijsen, hun plaetsen wit latende, diemen daer na vervult als pachters en prijsen bekent sijn, sghelijcx oock doende met ander partijen daer yet in ghebreeckt.

Deboveschreven twee groote partijen van capitael debet en credit ten Iornale ghestelt wesende, t'welck int begin van elck jaer t'eenemael vervolghens gedaen can worden, soo isser een groot deel vant Iornael des selven Jaers volbrocht, want daer na volghet het derde deel, in t'welckmen daghelicx schrijft alle partijen (ghelijck oock in coophandel) soose te vooren commen, welke benevens eenighe extraordinairē ondertusschen vallende, sijn van ontfanck en betaling der voorgaende Debiteurs en Crediteurs, die alle maende deur de Rentmeesters in hun Maentstaten overghesonden worden.

Anghesien de penninghen by den Penningmeester vrougher ontfanghen sijn, dan de Maentstaet den Bouckhouderte handt comt, soo volghet hier uyt dat sulcke partie ten Iornale beschrevē sijnde, den dach die eerst staet jonger of later is dan de volghende: Als by voorbeelt, de Maentstaet die int volgende Iornael den Bouckhouder te handt ghecomen was op den 8 Februarius, is van drie sommen by den Rentmeester ontfanghen op den 2. 10. en 12 Januarius: En twee partijen betaelt op den 12 en 14 Januarius. T'welck alsoot uyerlick soude schijnen te sijn teghen d'oirden inden Iornael vereyscht, soo is tot onderscheyt de Maent des dachs op welke de Maentstaet ontfanghen was met groote letter gheschreven, maer de maenden der daghen op welke de penninghen ontfanghen wierden met cleyne letter, ghelijck men fiet.

Want den Rentmeester in sijn overgheleverde Maentstaet stelt het ghene hy anden Tresorier betaelt heeft, en dat den Tresorier de selve penningen oock inden ontfanck sijns Maentstaets brenghet, soo volghet hier uyt datmen int stellen dier twee Maentstaten ten Iornale soodanighe partie in d'een of d'ander Maentstaet moet uyt laten, want anders soude hy van een betaling tweemaal credit ghemaect worden. Maer want nu de vraegh mocht sijn uyt welke

H Maent-

Maentfaet van beyden dit by ghemeene reghel altijd sal gheschreven worden, soo nemen wy t' selve billichlick uyt des Tresoriers, om dat sulcx als de twee partijen overeencommen, bevesting is de betaling gerechtelick geschiet te wesen.

De dispense der Hofhouding ghedaen op een Maent, wort int Iornael van Domeine op den laetsten dach der selve in een somme ten Iornale ghestelt, gelijk de oncoften des Coopmans. Maer want dese dispense een grooten handel is, daer hem den Bouckhouder der Domeinen niet me en becommert, soo wordender besonder Bouckhouders op de Italiaensche wijze over ghestelt, daer af ick hier na breeder segghen sal.

Alsoo dese stof nieu was, my heeft oirboir ghedocht inden anvang des Iornaels te stellen een Cortbegrijp vande oirden diemen daer in sal houden, dienende soo wel om int schrijven altijd een ghelijcke voet ghevolght te worden, als voor my selven om mijn verdochte ghemeene oirden niet te vergheten, oock voor SYN VORSTELICKE GENADE, mette ghene dieder kennis af mochten behouven.

6 HOOFSTICK.

DE MANIER DER OVERSET-

ting uyt het Iornael int Schultbouck

van Domeine.

DE manier der oversetting vande partijen in Domeine, is ghelijck d'oversetting in coomschap hier vooren beschreven, maer want in Domeine anders dan in coomschap can vallen een oirdentlick vervolgh der postē van groote bequaemheyt, sulcx dat de boucken van vervolghende Iaren met malcander een groote gelijkheyt hebben, soo sal ick daer af verclaren i' ghene my nu best dunckt, wesende de manier soose hier dadelick ghebruyckt wort.

Voor al ghestelt sijnde d'eerste poste van capitael, soo volght d'oversetting des Rentmeesterschaps generael, t'welck staende als opschrift met groote capitale letters, soo volghen de opschriften der posten daer onder sorterende, eerst van casse, daer den Tresorier onder verstaen wort, daer na sulcke Debitours als het Iornael anwijst, te weten eerst Davit de Jonge, achter hem Vincent Pieters, en soo voortst totten laetsten. De Debitours aldus overghestelt sijnde, ick comme totte Crediteurs sorterende onder t' selve Rentmeesterschap generael, wesende d'eerste in des Iornaels tweede groote partie, welke al overghestelt sijnde, ick vervough ten laetsten daer noch by de opschriften van posten die voorgaende rekeninghen my thoonen int selve Rentmeesterschap generael te vallen, als neem ick Dispense vande Keucken, Dispense van des Heeren Camer, Dispense vande Stal, Dispense vande Hondejacht, Dispense vande Vogeljacht, Dispense der Rekenkamer: Daer na Zecpartien, Boeten, en ten laetsten Extraordinaire partijen des Rentmeesterschaps generael, dienende dese poste voor partijen die selden commen, en onder gheen van d'ander posten en schijnen te behooren. Maer soo voorgaende boucken aenwesen meerder onderscheyt der posten noodich te wesen, men soude meer sulcke opschriften stellen. Ende is te weten dat dese laetste neghen opschriften der posten, voor t'eerste sijn sonder somme of dadelicke partie daer onder, dienende alleenelick tot plaetsen die bewaert sijn voor partijen welke daer na onder de selve commen sullen.

Aldus

Aldus ghedaen sijnde d'overfetting des Rentmeesterschaps generael, soo volght d'overfetting der particuliere, als des Rentmeesterschaps van Nieuftadt, waer in oock eerst ghestelt wort het opschrift der poste des Rentmeesters van dien: Daer na der Debiteurs; Achter welcke volgen de Crediteurs: En ten laetsten de opschriften van posten die voorgaende rekeninghen my thoonen int selve Rentmeesterschap noodigh te wesen, t'welck hier alleenlick is neem ick Extraordinaire partijen des Rentmeesterschaps vā Nieuftadt. Daer na stel ick op dergelijcke voet ooc over de partijen van al d'ander Rentmeesterschappen: Ten laetste vervough ick daer noch by t'opschrift der poste van winning en verlies.

Merckt noch dat hoewel het in Coopmans bouckhouding een ghemeen ghebruyck is, den dach van yder partie die ten Iornale staet, oock te stellen inde overghedreghen partie int Schultbouck, nochtans soo en volghen wy dat niet volcommelick int overfetten der Maentstaten dieder commen int derde deel des Iornaels, maer stellē daer voor de Maent daer de staet af is: Als by voorbeeld de partie int volghende Iornael vanden 8 Febr. bedraghende 230 ℓ , en wesende een Maentstaet van t'ghene inde Maent Ianuarius van verscheyden persoonen ontfanghen is by Reynier de Leeu, ende anden Bouckhouder behandicht op den voorschreven 8 Febr. Dese partie overghedreghen wesende int Schultbouck, soo en wort daer niet by ghestelt dien 8 Febr. maer de maent Ianuarius, sonder eenighen sekeren dach: Ten eersten om dat den ontfanck der ghedeelten van dese partie op verscheyden daghen in Ianuarius gheschiet is: Ten anderen om dat hier me int Schultbouck claerder blijktt wat yder Maents ontfanck en betaling bedraecht, dan of in plaets des eyghen Maents een ander stonde, als den boveschreven 8 Februarius. Doch is noch te weten dat in d'overfetting des credits, dats der besonder persoonen die betaelt hebben, elcken dach comt int Schultbouck ghelijckse ten Iornale staet; al t'welck de natuerlicke oirden schijnt te volghen.

De boveschreven twee eerste groote capitale partijen des Iornaels aldus int Schultbouck overgheset sijnde, soo merckt nu wat besonders in Domeine, dat in Coomschap soo niet vallen en can, te weten datter voor dit jaer gheen ander nieuwe posten meer by commen en sullen, maer alle partijen des daghelickschen handels vant derde deel des Iornaels, sullen sijn vervullingen der boveschreven posten: Inder voughen dat elck Schultbouck jaerlicx in hem sal hebben al de Rentmeesterschappen oirdentlick achter malcander volghende t'een jaer als t'ander, waer af het eerste altijt is het Rentmeesterschap generael, daer na het Rentmeesterschap van Nieuftadt, en soo voorts met d'ander: Oock is in yder Rentmeesterschap t'vervolgh der Debiteurs en Crediteurs met sulcken oirden, ghelijckse inde bureelsche Rekeninghen commen, niet teghenstaende ontfancken uytgheven hier met brockelinghen comt, soose de Rentmeesters in haer Maentstaten overschrijven ontfanghen en betaelt te hebben, daert inde bureelsche rekeninghen heele partijen sijn, om de redenen elders verclaert, waer uyt kennelick is dat de ghene die dese Schultboucken veel handelen, of daer me ommegeen, lichtelick int ghedacht connen prenten de ghemeene form en ghestalt daer in begrepen, om van alle partie daer questie af is, terstont de plaets te vinden daerse staet of ghestelt moet worden, en dat sonder den A, B, C, te moeten ghebruycken, die tot meerder overvloet daer noch nevens gaet. Oock is kennelick dat de resten van alle Crediteurs en Debiteurs, soo wel Pachters als Rentmeesters, gheduerlick voor ooghen staen, om yghelick t'alder uyren alst noodich is te meughen manen, want t'verschil tusschen de sommen des debets en credits de begheerde rest anwijst.

Angaende ymant dencken mocht dese oirden te sullen ghebroken worden, wanneer een sijde volschreven sijnde datmen de rest des slots moet overdragen verre van daer buyten dat Rentmeesterschap. Hier op wort gheseyt dat sulcke overdraging by flote hier soo niet en sal gebeuren als in coomschap, om de regels wille inhoudende dat elck Rentmeester so Generael als particulier int jaer ten hoochsten maer twaelf Maentstaten over en sendt, waer uyt volght dat des Tresoriers poste dats de casse, in elck jaer altijt vā twaelf partien in debet is, met noch twaelf in credit, en want elcke partie altijt maer een regel en behouft, soo weetmen dat in die poste opt jaer over elcke sijde maer twaelf regels en comen: En so veel en souden oock ten hoochsten maer connen vallen inde poste van yder particulier Rentmeester, ten waer dat de penningē die sijn Maentstatē inhoudē andē Tresorier betaelt te wesen, uyt de selve Maentstaten niet te bouc gestelt en worden, maer uyt die des Tresoriers om de redenen daer afhier voorē verclaert, waer uyt volght dat so dicwils hy int jaer betaling andē Tresorier doet, so veel regelen meer inden credit van sijn poste te connen vallen: Inder vougen dat by aldiē sulcke betaling met elcke Maentstaet eens gebeurde, dat seer dicwils waer so souden der 24 regelē sijn: Sgelijcx is ooc te verwachtē van d'ander postē: Maer op een sijde connen veel meer dan 24 regelen staen, waer deur men lichtelick can voorsien datter gheen overdraging van flote noodigh en valt: Doch soot anders gebeurde deur eenige plaetsen te cleen genomen te hebben, of deur diender int oversettē der twee eerste groote capitale partien des Iornaels eenige posten vergeten waren, of diergelijcke, dat sal selden comen, en soudē achter de laetste posten des Schultboucx meugē gestelt wordē sonder groote onoordening te veroirfaken: Of die sulcx noch vermijde wilde, mocht tē einde der postē van elck Rentmeesterschap twee ledige sijden laten, om daer in by aldient noodich viel, sulcke versuymde partien in haer eygen Rentmeesterschap te brengē. Maer soder noch eenige nieuwe posten by moesten commē, mette voorgaende geen gemeenschap hebbende, als neem ick een nieu Rentmeesterschap voorgewallen int loopende jaer, deur coop, erfnisse, of vercrijging van ander landen, sulck Rentmeesterschap soude sonder eenige onoordening int Schultbouc volgen achter d'ander. Noch sal ick hier ten laetsten by vougen mijn gevoelē angaende de eenderley form dieder in een Vorstelicke bouckhouding oirboir is. Verscheydē Bouchouders in coomschapgebruyckē verscheydē manier en form van beschrijving der partien, d'een stelt den dach boven de poste, d'ander op de cant, d'een seght int Iornael Casse debet per Pieter, d'ander Per casse an Pieter: D'een lineert sijn bouckē anders als d'ander met diergelijcke, en hoewel het al op een selve beslyt uyt comt, nochtans acht ick oirboir in eē Vorstelicke bouckhouding daer verscheyden Bouchouders in sijn, dat die altemael een selve oirdē volgen, op dat in welke bouckhouding men siet, overal een selve gemeene regel sy: Sulcx dat somen oirboir verstonde yet te veranderen, datmē die verandering by elckē behoort te doē gebruycken: En so eē der Bouchouders hem liet duncken sijn wijze best te wesen, hy mocht trachtē t' selve also by d'ander te doē angenomē wordē, maer dat niet willende vallē, t' waer oirboirder te volgē t' gene hē so goet niet en docht, dan sulck beter, ongelijc sijnde vā d'ander, alleē te doē.

7 HOOFSTICK.

VANT VOORBEELT DES IORNAELS en Schultboucx in behoerlicke form beschreven.

Tot hier toe geseyt hebbende vande eygenschappen des Iornaels en Schultboucx, wy sullē de selve twee bouckē in behoerlicke form beschrijvē, als volght.